

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**SIGURNOSNI ASPEKT UPRAVLJANJA KRIZOM
PANDEMIJE SARS-COV-2 U BOSNI I
HERCEGOVINI: PREGLED ISKUSTAVA I IZAZOVI**

- magistarski rad -

Kandidat:
Emir Mehmedagić
Broj indeksa: 824/II SPS

Mentor:
Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, juli 2022.godine

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**

UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**SIGURNOSNI ASPEKT UPRAVLJANJA KRIZOM
PANDEMIJE SARS-COV-2 U BOSNI I
HERCEGOVINI: PREGLED ISKUSTAVA I IZAZOVI**

- magistarski rad -

Kandidat:
Emir Mehmedagić
Broj indeksa: 824/II SPS

Mentor:
Prof. dr. Mirza Smajić

Sarajevo, juli 2022. godine

PREDGOVOR

U ovom radu govorimo o pandemiji SARS-COV-2 te o sigurnosnoj situaciji i odgovorima sigurnosnog sektora kako u Bosni i Hercegovini tako i u svijetu na izazov, kakav sigurno jeste pandemija. Pandemija SARS-COV-2 je zvanično registrovana krajem 2019.godine i samo njeno pojavljivanje je odmah uticalo na zdravstveni sistem čitavog svijeta. Pojavljivanje same pandemije uticalo je na ekonomiju država, pojavile su se nove političke prijetnje, došlo je do pojave novih oblika kriminala, rasta kibernetičkog kriminala, do rasta koruptivnih radnji i sl. Pandemija je svojim pojavljivanjem uticala na sve sfere života u jednoj državi tj.narušila je funkcionisanje “normalnog” života građana u čitavom svijetu. Upravo iz tih razloga odgovor sigurnosnog sistema je bio vrlo bitan, iako ni sigurnosni sektor nije bio izostavljen od uticaja pandemije. Prvi na udaru posljedica pandemije je bio zdravstveni sistem država u čitavom svijetu, pa tako i Bosne i Hercegovine sektor. Odmah poslije udara na zdravstveni sistem, posljedice pojave pandemije osjetio je sigurnosni sistem. Pojavom pandemije pojavili su se novi oblici kriminala, tako da su se sigurnosni sistemi država morali ubrzano prilagođavati novonastaloj situaciji, da bi adekvatno odgovorili na krizu kakva je pandemija. Kada se kaže da je sigurnosni sistem pogođen krizom, tu se na misli samo na izazove kakav je pojava novih oblika kriminala već su sigurnosne agencije, odnosno pripadnici sigurnosnih agencija i sami bili izloženi pandemijom, a kroz svoj rad i postupanje bili su izloženi i više od drugih građana. Da bi adekvatno odgovorili na krizu, pripadnici sigurnosnih agencija, su morali obavljati poslove i zadatke, iz djelokruga svoje nadležnosti, pri tome rizikujući da i sami budu zaraženi. Sve su ovo razlozi što je pojava pandemije dovela do djelimične ili potpune blokade vitalnih sistema društvenog djelovanja što je ugrozilo međunarodnu i nacionalnu sigurnost. Na taj način otvorila su se nova pitanja u vezi postupanja i upotrebe sigurnosnog sistema sa svim njegovim kapacitetima a sve u cilju adekvatnog odgovora na krizu. Iako je prepoznata u većini strateških dokumenata sigurnosti, pandemija predstavlja prijetnju na koju nije uspješno definiran odgovor nacionalnih i međunarodnih sigurnosnih sistema. Razlog nedovoljno uspješnog odgovora sigurnosnog sistema na pandemiju može biti u okviru još uvijek dominantnog razumijevanja sigurnosti utemeljenog na tradicionalnim sigurnosnim

studijama. Sigurnosni sistemi u državama su još uvijek oslonjeni na tradicionalni koncept koji ne omogućava u potpunosti uočavanje i identifikaciju stvarnog uzroka prijetnji i kriza. Sve je to doprinosilo jačanju neizvjesnosti i nepovjerenja građana u sigurnosni sistemi a posebno negativno utiče na adekvatan odgovor institucija na krizu kakva je pandemiju. Rad polazi od hipoteze kako je pandemija SARS-COV-2 pokrenula promjene sigurnosne paradigme, što naučnu zajednicu i donositelje političkih odluka stavlja pred izazov definisanja novih pristupa i novih načina i metoda istraživanja sigurnosnog sistema posebno upotreba i upravljanje sigurnosnim sistemom u vrijeme krize do koje je u ovom slučaju dovela pandemija.

Ključne riječi: Pandemija, SARS-COV-2, virus, sigurnost, bezbjednost, pismenost, BiH, EU, građani, tehnologija.

Sadržaj

PREDGOVOR.....	3
I.TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO.....	7
1.1.Generalna tema.....	7
1.2.Problem istraživanja.....	7
1.3.Predmet istraživanja.....	8
1.4.Teorijska osnova istraživanja.....	8
1.5.Društveni cilj istraživanja	10
1.6.Sistem hipoteza.....	10
1.6.1.Generalna hipoteza.....	10
1.6.2.Pomoćne hipoteze.....	10
1.7.Metode istraživanja.....	11
1.8.Metodologija rada.....	12
1.9.Vremenski plan istraživanja.....	12
1.10.Kategorijalno pojmovni sistem.....	12
II DIO: TEORIJSKI ASPEKTI I PREGLED ORGANIZACIJA- POLICIJSKE AGENCIJE U SISTEMU UNUTRAŠNJE SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI.....	14
2.1.Prvi organizacioni nivo.....	15
2.2.Drugi organizacioni nivo.....	16
2.3.Treći organizacioni nivo.....	18
2.4.Ministarstvo sigurnosti BiH.....	18
2.4.1.Granična policija Bosne i Hercegovine.....	19
2.4.2.Državna agencija za istrage i zaštitu.....	21
2.4.3.Služba za poslove sa strancima BiH.....	22
2.4.4.Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH.....	23
2.4.5.Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja.....	25
2.4.6.Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova.....	25
2.4.7.Agencija za policijsku podršku.....	26
2.5.Organizacije sa policijskim ovlaštenjima.....	28
2.6.Organizacije bez policijskih ovlaštenja.....	29
III DIO: EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE I ANALIZA PROBLEMA.....	31
3.1.Ispitanici su izabrani iz skupina.....	31
3.2.Anketna pitanja za odabrane ispitanike.....	32
3.3.Diskusija.....	50

IV DIO: SIGURNOSNI IZAZOVI I PANDEMIJA SARS-COV-2 U EU I ZEMLJAMA REGIONA U ODNOSU NA STANJE U BiH.....	53
4.1.SARS-COV-2:strateško iznenađenje i globalna kriza	54
4.2.Analiza SARS-COV-2 i zdravstvene mjere	58
4.3.Privredne mjere.....	60
4.4.SARS-COV-2 i političke mjere.....	61
4.5.Sigurnosne prijetnje koje prate pandemiju.....	63
4.6.Geopolitičke prijetnje.....	63
4.7.Političke prijetnje.....	65
4.8.Kibernetički kriminal.....	65
4.9.Koruptivne prijetnje.....	66
4.10.Ekstremistički pokreti.....	67
4.10.Nadležnosti u provođenju mjera.....	68
ZAKLJUČAK.....	69
LITERATURA.....	73
Knjige.....	73

I. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO

1.1. Generalna tema

„SIGURNOSNI ASPEKT UPRAVLJANJA KRIZOM PANDEMIJE SARS-COV-2 U BOSNI I HERCEGOVINI: PREGLED ISKUSTAVA I IZAZOVI“

1.2. Problem istraživanja

Utvrđen je nedostatak sistemskog istraživanja koja se odnose na stanje i problematiku menadžmenta sigurnosti u Bosni i Hercegovini. U nedostatku takvih istraživanja ukazala se potreba za jednim upravo takvim istraživanjem, tj. istraživanjem u kojem bi se posebna pažnja obratila na sigurnosne prijetnje koje sa sobom donosi pandemija SARS-COV-2 te koji su to sigurnosni izazovi u sprečavanju širenja pandemije a sve kao uslov za opštu sigurnost u državi.

Bitno je da se ovoj problematici posveti sa jednog šireg pristupa- multidisciplinarnog, pa bi se taj problem istraživanja mogao nazvati i integralnim pristupom povećanju sigurnosnih mjera vezanih za izbijanje pandemija, te upoznatost menadžmenta sigurnosti o samoj pandemiji, njenom razvoju, te identifikaciju svih mogućih prijetnji koje uzrokuje pandemija. Pri tome je najprije potrebno provesti tako reći preliminarno istraživanje s ciljem dobivanja početnih rezultata, kao i provjere prikladnosti metode istraživanja.

Shodno tome, ovaj rad se može smatrati svojevrsnim uvodom u problematiku, kao i rad koji će dati neke smjernice budućim generacijama za efikasno prevazilaženje dosadašnjeg stanja. Ovaj rad bi trebao dovesti do poboljšanja rada sigurnosnog sektora, posebno u primjeni SARS-COV-2 sigurnosnih mjera. Nadalje, ovaj rad bi trebao da poboljša organizaciju menadžmenta u sistemu borbe protiv pandemije SARS-COV-2. po pitanju opšte sigurnosti u našoj državi. Kako bi se evaluirao na adekvatan način problem istraživanja, u radu će se, u empirijskom dijelu, koristiti neke metode i tehnike na određenom uzorku ispitanika koji su upoznati sa problematikom, ali i istraživanja opšteg stanja po pitanju pandemije i sigurnosnih mjera vezanih za istu. Razmotriti će se i mogućnost istraživanja problema provođenjem upitnika na studentima sigurnosnih i mirovnih studija, te uposlenika u sigurnosnim službama i Agencijama u BiH, jer

pretpostavka je da upravo ti ispitanici posjeduju temeljna teorijska znanja o sigurnosnim prijetnjama po pitanju pandemije SARS-COV-2. i menadžmentu integralne sigurnosti, pa bi time mogli dati svoja mišljenja o problematici pandemije SARS-COV-2. Takođe, pretpostavka je da ti ispitanici mogu dati odgovore o osposobljenosti kadrova i ukupne mogućnosti za kvalitetne odgovore kroz menadžment integralne sigurnosti u praksi.

1.3.Predmet istraživanja

Iz zadatog cilja proizlaze određeni zadaci koji su ujedno i predmet pisanja ovog rada. Dakle, predmet glavnih ciljeva ovog rada je analizirati problematiku SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti, ukazati na složenu strukturu sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini, ukazati na nadležnost istih, primjenu nadležnosti te zakonsku regulative u primjeni tih nadležnosti. Uporedo sa tim uraditi i empirijski dio i koristiti ga kao instrument za istraživanje menadžmenta sigurnosti.

Nadalje, cilj bi bio provesti istraživanje SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti sa osvrtom na dosadašnje stanje u tom sektoru. Na samom kraju, predmet pisanja ovog rada bio bi prikazati, analizirati i obrazložiti rezultate istraživanja SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti.

1.4.Theorijska osnova istraživanja

Theorijske osnove SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti, kao zasebnim područjima temelje se na osnovnim teorijskim načelima SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti, a tek na kraju na njihovoj međusobnoj integraciji. U osnovne funkcije SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta spadaju planiranje, organiziranje, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontrola. Sve ove koje je bez sumnje potrebno integrirano ostvariti u svakom poslovnom sistemu. Da bi se ostvario jedan kvalitetan pristup toj temi i da bi se sistematično istražilo područje rada, potreban je multidisciplinarni pristup u teorijskom, ali i u praktičnom smislu kao i svim vidovima sigurnosti. Pritom je potrebno povezati sve njegove pojedinačne funkcije, ali i procese u zajedničku integraciju s područjima sigurnosti. Takva zajednička integracije daje veliki doprinos u ulozi SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta. Pristup

istraživanju koji je naveden je multidisciplinarnan, te se bavi pitanjima upravljanja u sektoru sigurnosti. Takav pristup može definisati razne prijetnje koje mogu biti ne samo vojne prijetnje ili neki drugi vid prijetnji, terorizma i sl., nego i pandemijske, te interpersonalna, koja podrazumijeva jasan sistem odlučivanja, jasan sistem rukovođenja kao značajan faktor zajedno s koordinacijom između agencija u sektoru sigurnosti. Veliki broj propisa samo iz područja sigurnosti za vrijeme pandemije SARS-COV-2, a posebno njihova kategorizacija u primjeni tih propisa u poslovnoj praksi stvaraju osnovna područja sigurnosti koja uređuju osnovni propisi. Složena strukturu sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini, razjedinjenost, ali i međusobna neusklađenost u sektoru sigurnosti između agencija, uključujući vojsku i civilne strukture, doprinosi da na terenu, u praksi, postupanja djeluju konfuzna, dezintegrirana, što dovodi do gubljenja vjere od strane građane prema sigurnosnim agencijama. Upravo se takva dezintegracija i konfuznost u velikoj mjeri negativno odražava na samu organizaciju djelovanja i postupanja sistema sigurnosti kroz upotrebe istog kao i mogućnost ugrožavanja samog sistema sigurnosti kroz savremene prijetnje izazvane širenjem virusa SARS-COV-2. Izgradnjom jasnog sistema menadžmenta koji rukovodi borbom protiv širenja pandemije SARS-COV-2, te sigurnosnih mjera i opšteg menadžmenta ukazali bi se propusti dosadašnje prakse, poboljšao rad i djelovanje u kriznim situacijama ali i smanjili troškovi te unaprijedila ukupna slika u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine. Važno je napomenuti i da je pojedinačna primjena, odnosno implementacija međunarodnih normi u organizacijama od posebnog značaja, jer one kao takve najviše doprinose sistemskom unapređivanju sigurnosti kroz sprečavanje širenja SARS-COV-2, te na kraju sveobuhvatnog pristupa problemu pandemije. Osim toga, sa sobom donose nove organizacijske i procesne podjele, pa time i potrebu integracije sistema upravljanja po međunarodnim normama.

1.5. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja je uočavanje i prezentacija niza društvenih benefita koji prezentiraju kvalitetan okvir za sprečavanje širenja pandemije SARS-COV-2, koja predstavlja posebnu sigurnosnu prijetnju te je kao takva posebno interesantna za oblast sigurnosti ali i za cjelokupno građanstvo jedne države. Ako se ovom radu da dobra teorijska osnova i smjernice za unapređenje SARS-COV-2 sigurnosnih mjera, onda se može osloniti na postojeće kapacitete od kojih se može očekivati, ali i sa istima ostvariti napredak na sprečavanju širenja pandemije SARS-COV-2. Društvene koristi pisanjem samog rada su mnogostruke, a među najvažnijim bi bilo iskazan napor da se u našoj državi napravi kvalitetan okvir SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti kroz jedan multidisciplinarni pristup. Sve to bi povećalo sposobnost države te njenih osnovnih organizacionih struktura, posebnog sigurnosnih struktura, da odgovori na sve oblike prijetnji, pa i na pandemiju. Cilj je istražiti i predstaviti kapacitete koji bi mogli biti angažovani u implementaciji budućih planova, kapacitete koji bi mogli voditi i preduzimati mjere i radnje koje bi vodile ka povećanju sigurnosti kompletnog društva, te sprečavanja svake vrste nesigurnosti.

1.6. Sistem hipoteza

1.6.1. Generalna hipoteza

Kvalitet SARS-COV-2 sigurnosnih mjera u sistemu sigurnosti i kvalitet menadžmenta u sistemu sigurnosti direktno utiče na način i kvalitet rada te funkcionisanja sistema sigurnosti, te spremnost sistema da odgovori na eventualne sigurnosne prijetnje kakva je zasigurno pandemija.

1.6.2. Pomoćne hipoteze

Pomoćne hipoteze su:

1. Znanje kojim se raspolaže o pandemiji, znanje o širenju pandemije, sve gledano kroz menadžment sigurnosti, između ostalog zavisi i od kvaliteta i znanja

- pripadnika sigurnosnog sistema i njihovog poznavanja i praćenja savremenih metoda borbe protiv pandemije
2. Sistem sigurnosti BiH ne može ostvariti značajan napredak u borbi protiv pandemije, ukoliko pripadnici sistema sigurnosti nisu dovoljno informisani i nemaju izgrađenu svijest o potencijalnoj opasnosti od širenja SARS-COV-2, te postavljanja adekvatnih sigurnosnih mjera i menadžmenta u istom.
  3. EU ima sistem za podršku izgradnje kapaciteta povećanja SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta u sistemima zemalja članica i zemalja potencijalnih kandidata.
  4. EU kroz Covax sistem pruža podršku sigurnosnim službama u Bosni i Hercegovini, pomoć u izgradnji i jačanju SARS-COV-2 kvalitetnih sigurnosnih mjera i rješenja kao krucijalnog dijela menadžmenta sistema sigurnosti.

1.7. Metode istraživanja

U radu će se koristiti razne metode i tehnike istraživanja, kako bi se dokazale ili opovrgle hipoteze koje su ranije testirane, tj. prije donošenja same odluke o pisanju ovog rada.

Metode i tehnike koje će se koristiti su:

- Anketa
- Analiza sadržaja
- Komparativna metoda
- Kvalitativna i kvantitativna analiza
- Analiza
- Sinteza

1.8. Metodologija rada

U metodama rada obrade podataka koristiti će se metoda analize podataka, metoda deskripcije podataka (opisna metoda). Također će se koristiti uporedna analiza obrade podataka, te grafički i tabelarni prikaz podataka (grafikoni, tabele, chartovi...), kao i SWOT (snage, slabosti, prilike i prijetnje) i PEST (politička, ekonomska, sociološka i tehnološka) analiza.

1.9. Vremenski plan istraživanja

Vremenski plan istraživanja podrazumijeva period od mjeseca aprila 2020. do početka februara 2022. godine.

1.10. Kategorijalno pojmovni sistem

- Sukob- Sukob znači pretpostavljenu razliku u interesu, ili vjerovanje da trenutne aspiracije stranaka ne mogu biti ostvarene u isto vrijeme. /Pruitt i Rubin 1986./ Sukob je odnos neovisnih ljudi koji imaju nespojive ciljeve i međusobno ometaju jedni druge u postizanju zadatih ciljeva /Folger, Poole, i Stutman 1997./
- Pregovaranje- Pregovaranje je dobrovoljan pokušaj rješavanja sukoba koji se pojavio kao rezultat konkurentnih potreba, interesa i ciljeva. Pregovaranjem se trži mirno rješavanje sukoba, bez upotrebe sile ili nasilja.
- Posredovanje- Posredovanje je metoda koja za cilj ima da pomiri strane a nije metoda koja treba da donese odluku ko je i da li je i jedna strana u pravu.
- Alijanse/savezi- Alijanse/savezi su jedan od najvrednijih instrumenata za napredovanje i ostvarivanje državnih interesa. Savezi su instrument za povećanje sigurnosti države, putem uklanjanja i eliminisanja unutrašnjih i vanjskih prijetnji. Bitno je istaći da su alijanse/savezi posebno značajni za manje države koje imaju ograničene resurse. Formiranje alijansi/saveza, članstvo ili upotreba alijansi/saveza je često garancija ili odgovor na opasnosti od napada od agresije a predstavlja i

mogućnosti za uvećanje prisustva međunarodnog sistema i institucija na datom području.

- NATO- NATO je vojno politički savez koji je sebi postavio za cilj osiguranje zajedničke odbrane kako bi sačuvaao i garantirao mir i sigurnost.
- Načelo kolektivne odbrane- Vezan je za NATO savez Član 5. – Washingtonskog ugovora, stranke su saglasne da će se oružani napad na jednu ili više njih u Europi I Sjevernoj Americi smatrati napadom na sve njihove članove. Legitimitet Saveza: Pravo na samoodbranu – Član 51.UN Povelje u kojem se naglašava pravo individualne i kolektivne samoodbrane u slučaju napada.
- Lider- osoba koja utiče na ljude svojom ličnošću, vizijom i snagom ubjeđenja i podređeni ga prate bez prisile.
- Menadžer- podrazumijeva osobu čiji uticaj i moć dolaze od same pozicije koju zauzimaju i hijerarhijskog sistema koje ga podržava.

II DIO: TEORIJSKI ASPEKTI I PREGLED ORGANIZACIJA-POLICIJSKE AGENCIJE U SISTEMU UNUTRAŠNJE SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

U ovom dijelu se govori uopšteno o pandemiji SARS-COV-2 i sigurnosnim izazovima, te razvoju savremenih sigurnosnih prijetnji, te menadžmentu sigurnosti, njegovom nastanku i teorijskim propitivanjima. U Bosni i Hercegovini je vrlo složena ustavna struktura, država je sastavljena od dva entiteta Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta. Federacija Bosne i Hercegovine u svom sastavu ima deset kantona. Upravo ovakva složena ustavna struktura, sa ogromnom administracijom, “izgradila” je i vrlo složen sistem sigurnosti u državi. Naime, u Federaciji Bosne i Hercegovine djeluje Federalno Ministarstvo unutrašnjih poslova sa Upravom policije kao i deset ministarstava unutrašnjih poslova sa Upravama policije, shodno ustavnom uređenju Federacije Bosne i Hercegovine. U entitetu Republika Srpska djeluje Ministarstvo unutrašnjih poslova sa Upravom policije. Tu su još i agencije na nivou Bosne i Hercegovine kao npr. Državna agencija za istrage i zaštitu i Granična policija. U drugom dijelu ovog rada bavićemo se organizacionom strukturom a ovdje se samo predstavilo kako je složena ustavna struktura dovela do osnivanja više policijskih agencija na nivou Bosne i Hercegovine što je na kraju dovelo do “preklapanja” nadležnosti.

Da bi pristupili analizi policijske strukture u Bosni i Hercegovini, moramo uzeti u obzir sve ovo prethodno navedeno. Istraživanje “Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini” autora Denisa Hadžovića, Armina Kržalića i Alme Kovačević, koje izdaje Centar za sigurnosne studije BiH, organizaciju policije i policijskog Sistema u Bosni i Hercegovini stavlja u tri nivoa, koja su ujedno i odraz postojećeg ustavno pravnog uređenja Bosne i Hercegovine. U Distriktu Brčko BiH, kao posebne ustavna kategorija unutar BiH, prema navedenom istraživanju, policijska organizacija je uvrštena u organizacioni novi sa entitetima kao što to u praksi čine i pravosudne strukture.

2.1.Prvi organizacioni nivo

Prvi organizacioni nivo policijskog sistema u BiH čine kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova u Federaciji Bosne i Hercegovine. Na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine postoji deset kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova, shodno ustavnom uređenju Federacije Bosne i Hercegovine. Kantonalna ministarstva nemaju hijerarhijsku podređenost MUP-u Federacije jer nisu sastavni dio njegove organizacione strukture, te djeluju potpuno samostalno u sprovođenju svojih poslova i zadataka. Stoga Federacija BiH ima decentralizovani policijski sistem sa elementima koordinacije. Federalni MUP može poslove iz svoje nadležnosti povjeriti kantonalnim ministarstvima, što je i navedeno u zakonima o unutrašnjim poslovima kantona. Kantonalni MUP-ovi su podređeni kantonalnim vlastima, iz čijih budžeta se i finansiraju. Međutim, postoji zajednička veza između kantonalnih ministarstava i Federalnog MUP-a BiH, a ona se ogleda u uspostavi jedinstvenog funkcionalnog informacionog i informatičkog sistema, i statističkoj obradi podataka po standardiziranoj metodlogiji, te formiranju zajedničke baze podataka iz oblasti unutrašnjih poslova zasnovane na elektronskoj obradi podataka.¹ Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova se sastoje od policijskih uprava formiranih na teritorijalnom i funkcionalnom principu. Upravu čine jedna ili više policijskih stanica formiranih na općinskom nivou. Nadležnosti kantonalnih Ministarstava unutrašnjih poslova propisane su kantonalnim zakonima o unutrašnjim poslovima i odnose se na zaštitu života i imovine, na praćenje poslova rada policije, kantonalni MUP-ovi su zaduženi za neposredno poduzimanje mjera za sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela i pronalaženje njihovih počinitelja. U nadležnosti kantonalnih MUP-ova je javni red i mir, kao i slučajevi terorističkog i drugog nasilnog djelovanja, odnosno oružane pobune. Poslovima kriminalističko-tehničkog vještačenja za potrebe policijskih uprava, bave se kantonalni MUP-ovi, kao i poslovima nabavke naoružanja, opreme, te izradom programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja policije i drugih ovlaštenih službenih lica. Vrijedi istaći da su zakoni propisali da ministarstva vrše naučno-istraživačke poslove neophodne za osiguranje djelatnosti policije, kao i da dostavljaju Federalnom ministarstvu operativne podatke i obavještenja, kao i statističke podatke iz zajedničke nadležnosti.

---

¹ Zakon o unutrašnjim poslovima FBiH, član 41. Stav 2.

Kada je u pitanju zakonska regulativa, uočili smo da su samo dva kantona (Tuzlanski² i Bosansko podrinjski kanton) odlučili usvojiti nove zakone koji su više orjentisani na teritorijalnu specifičnost konkretnog kantona, dok ostali kantoni rade po starim zakonima koje su mijenjali kroz brojne amandmane.(Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:31-32)

2.2.Drugi organizacioni nivo

Drugi organizacioni nivo policijskog sistema u BiH čine policijske organizacije na entitetskim nivoima (entitetska ministarstva unutrašnjih poslova – Federalno Ministarstvo unutrašnjih poslova BiH i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske), i policijska organizacija na nivou Brčko Distrikta BiH-Policija Brčko Distrikta BiH.

Nadležnosti Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (u okviru kojega djeluje Uprava policije) propisane su Zakonom o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine³ i odnose se, pored ostalog, na suzbijanje krivičnih djela terorizma, međukantonalnog kriminala, stavljanja u promet opojnih droga, organizovanog kriminala, pronalaženje i hapšenje izvršilaca ovih krivičnih djela u skladu sa navedenim Zakonom. Podaci pokazuju da MUP FBiH ima 927 uposlenih.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske ima nadležnosti propisane Zakonom o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske.⁴ U skladu sa odredbom člana 5. Zakona o policiji i unutrašnjim poslovima, nadležnosti su operativno-stručni poslovi kojima se obezbjeđuju zaštita ustavnog poretka od nasilnog ugrožavanja i promjena, te bezbjednost Republike Srpske u skladu sa zakonom, ozezbjeđuje se zaštita života i lična bezbjednost, ljudska prava i slobode, zaštita svih oblika svojine, sprečavanje vršenja krivičnih djela i prekršaja, otkrivanje krivičnih djela i prekršaja, pronalaženje, lišavanje slobode i predaja izvršilaca krivičnih djela i prekršaja nadležnim organima, održavanje

---

² Novi Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlanskog kantona donesen je 30.03.2010. godine, a Zakon u unutrašnjim poslovima Bosansko-podrinjskog kantona 30. Juna 2010. godine. Drugi kantonalni zakoni u ovoj oblasti su pretrpjeli samo neke osnovne amandmanske promjene.

³ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 49/05

⁴ Službeni glasnik RS, broj 48/03

javnog reda i mira, zaštita ličnosti i objekata koji se posebno obezbjeđuju, identifikacija lica, predmeta i tragova kriminalističko-tehničkim metodama, kriminalističko-tehnička i forenzička vještačenja predmeta i tragova, bezbjednost i kontrola saobraćaja na putevima i bezbjednost u drugim oblastima saobraćaja, pružanje pomoći radi otklanjanja posljedica kojima se ugrožava bezbjednost lica ili imovina u većem obimu, pružanje pomoći drugim organima, pravo na javno okupljanje građana u skladu sa zakonom, kontrola prometa eksplozivnih materija i zapaljivih tečnosti i gasova, zaštita od požara, kontrola prevoza opasnih materija i kontrola kretanja naoružanja i vojne opreme.

Struktura MUP-a RS je centralizovana sa jasnom koordinacijom i subordinacijom u postupanju. MUP RS-e broji 6.858 uposlenika.

Policija Brčko Distrikta BiH obezbjeđuje sigurnu sredinu svim licima u Distriktu, poštujući sva, međunarodno priznata, ljudska prava i osnovne slobode zagarantovane Ustavom Bosne i Hercegovine. Policija Brčko Distrikta BiH ima potpunu, stvarnu i mjesnu nadležnost na području Brčko Distrikta BiH, propisanu Zakonom o Policiji Brčko Distrikta BiH⁵. Tako policijom rukovodi šef Policije Brčko Distrikta BiH, koji ima jednog zamjenika. Policijsku strukturu dalje, čine sedam jedinica i operativno-komunikacijski centar sa direktnom odgovornošću prema šefu policije. Policija BD, od predviđenih 339 policajaca, ima uposlenih 306 policajaca. Struktura Policije Brčko Distrikta BiH je centralizovana sa jasnom koordinacijom i subordinacijom u postupanju.

Posmatrajući brojnost drugog organizacionog nivoa policijskog sistema u BiH, primjetno je da u okviru ovog organizacionog nivoa, odnosno u okviru MUP-a FBiH, MUP-a RS i Policije BD BiH ima 8.091 uposlenik. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:32-34)

---

⁵ Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 18/2020

2.3. Treći organizacioni nivo

Treći nivo policijskog sistema u BiH čine organizacije na državnom nivou, u koji spadaju Ministarstvo sigurnosti BiH sa sedam upravnih organizacija koje se nalaze u njegovom sastavu. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine u okviru svojih ovlaštenja radi u skladu sa Zakonom o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine i Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine. Kao upravne organizacije sa operativnom samostalnošću u sastavu ministarstva nalaze se: Granična policija, Državna agencija za istrage i zaštitu, Služba za poslove sa strancima, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova i Agencija za policijsku podršku. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:34)

2.4. Ministarstvo sigurnosti BiH

Ministarstvo je postalo operativno stupanjem na snagu Zakona o ministarstvima 15.03.2003. godine i u okviru toga nadležno je za: zaštitu međunarodnih granica, unutrašnjih graničnih prelaza i regulisanje prometa na graničnim prelazima, sprečavanje i otkrivanje počinitelja krivičnih djela terorizma, trgovine drogom, krivotvorenja domaće i strane valute i trgovine ljudima i drugih krivičnih djela sa međunarodnim ili međuentitetskim elementom, međunarodnu saradnju u svim oblastima iz nadležnosti ministarstva; zaštitu lica i objekata, prikupljanje i korištenje podataka od značaja za sigurnost BiH, organizaciju i usaglašavanje aktivnosti entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova i Brčko distrikta BiH u ostvarivanju sigurnosnih zadataka u interesu BiH, provedbu međunarodnih obaveza i saradnju u provedbi civilne zaštite, koordinaciju djelovanja entitetskih službi civilne zaštite u BiH i usaglašavanje njihovih planova za slučaj prirodne ili druge nesreće koje zahvaćaju teritoriju BiH i donošenje programa i planova zaštite i spašavanja, te provedbu politike useljavanja i azila BiH i uređuje procedure u vezi sa kretanjem i boravkom stranaca u BiH. Obavljanje administrativnih poslova iz nadležnosti Ministarstva, obavlja se u okviru osnovnih organizacionih jedinica. Ministarstvo sigurnosti BiH upošljava 188 uposlenika. U nastavku ćemo dati kratki osvrt

na strukturu i nadležnost sedam upravnih organizacija koje se nalaze u sastavu ministarstva.(Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:34-35)

2.4.1.Granična policija Bosne i Hercegovine

Granična policija Bosne i Hercegovine po članu 2. Zakona o graničnoj policiji⁶ je upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH, s operativnom samostalnošću, koja je osnovana radi obavljanja policijskih poslova vezanih za nadzor i kontrolu prelaska granice BiH (u daljem tekstu: državna granica), i drugih poslova propisanih zakonom. Prema članu 5. istog Zakona, Policijski službenici zaposleni u GPBIH primjenjuju policijska ovlaštenja u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine i postupaju kao ovlaštene službene osobe u skladu sa zakonima o krivičnom postupku BiH. Prema članu 7. Zakona o Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine, službenici Granične policije nadležni su za provođenje odredbi Zakona o nadzoru i kontroli prelaska državne granice kako je propisano tim zakonom, provođenje odredbi Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu kako je propisano tim zakonom, nadležni su za prečavanje, otkrivanje i istraživanje djela koja su propisana krivičnim zakonima u Bosni i Hecegovini kada: a) su ta krivična djela usmjerena protiv sigurnosti državne granice ili protiv izvršenja poslova i zadataka iz nadležnosti GPBIH; ili b) se ta krivična djela moraju goniti u skladu s odredbama o zloupotrebi javnih isprava koje služe kao dokaz identiteta, o putnoj ispravi i obavezi posjedovanja vize, te odredbama o kretanju i boravku stranaca i azilu ukoliko su počinjena prilikom prelaska granice ili su direktno vezana za prelazak državne granice; ili c) ta krivična djela obuhvataju prijevoz robe preko državne granice čiji promet nije dopušten, robe bez službenog odobrenja ili u slučaju kršenja važeće zabrane, ukoliko je GPBIH dodijeljena dužnost nadziranja takvog odobrenja i zabrane na osnovu drugog propisa ili administrativnog sporazuma s organom odgovornim za takvo gonjenje, nadležni su su za sprečavanje, otkrivanje i istraživanje drugih krivičnih djela na zahtjev nadležnog organa, nadležni su za sprečavanje, otkrivanje i istraživanje: a) prekršaja koji su propisani Zakonom o nadzoru i kontroli prelaska

---

⁶ Službeni glasnik BiH, broj: 50/04, 27/07 i 59/09

državne granice, Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu, te drugim zakonima, ili b) drugih prekršaja na zahtjev nadležnog organa, službenici Granične policije pružaju policijsku ispomoć organizacijskim jedinicama u sklopu Ministarstva sigurnosti u provođenju Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu i drugih važećih propisa iz ove oblasti, poduzimaju mjere zaštite zračnog civilnog saobraćaja i sigurnosti prostorija međunarodnih aerodroma u BiH, vrše mjere osiguranja svoje organizacijske jedinice od opasnosti, daje stručno mišljenje pravosudnim organima ili drugim institucijama na njihov zahtjev, a vezano za vjerodostojnost dokumenata koji su korišteni ili su se namjeravali koristiti za prelazak državne granice. Takvi dokumenti uključuju putne dokumente, dokumente za ličnu identifikaciju i bilo koje druge dokumente koji su vezani za kretanje osoba, vozila ili roba preko državne granice, izvršavaju i druge poslove propisane zakonom i drugim propisima. Granična policija BiH kontrolira državnu granicu dugačku 1.551 km, na kojoj je 89 graničnih prijelaza.⁷ Pored navedenog, GP je nadležna za preduzimanje mjera zaštite civilnog zračnog saobraćaja i sigurnosti prostorija međunarodnih aerodroma u BiH.⁸ U sklopu GP BiH djeluje Centralni istražni ured, čija je nadležnost sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela iz oblasti organizovanog prekograničnog kriminala, a naročito u segmentu krijumčarenja ljudi, ilegalnih migracija i krijumčarenja roba. U ostvarivanju svojih poslova i zadataka GP saraduje s drugim policijskim i sigurnosnim organizacijama i organima u BiH kao i graničnim i sigurnosnim organizacijama u inostranstvu. Djeluje u okviru svojih šest regionalnih terenskih ureda, u čijem sastavu je 26 lokalnih organizacionih jedinica. Granična policija upošljava 2.202 uposlenika od predviđenog broja od oko 2.500 policijskih službenika. Sjedište Granične policije BiH je u Sarajevu.

---

⁷ Od 89 graničnih prijelaza 55 su međunarodni granični prijelazi, a 34 granična prijelaza su za pogranični saobraćaj.

⁸ U BiH postoje 4 međunarodna aerodroma: Sarajevo, Mostar, Banja Luka i Tuzla

2.4.2. Državna agencija za istrage i zaštitu

Državna agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine po članu 2. Zakona o državnoj agenciji za istrage i zaštitu⁹ je upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH, s operativnom samostalnošću, osnovana radi obavljanja policijskih poslova. Na njenom čelu je čelu direktor, financira iz Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine. Prema članu 3, istog Zakona, poslovi iz nadležnosti Državne agencije za istrage i zaštitu su sprečavanje, otkrivanje i istraga krivičnih djela iz nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Sud), a posebno: organiziranog kriminala, terorizma, ratnih zločina, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te teškog finansijskog kriminala, prikupljanje obavještenja i podataka o krivičnim djelima iz tačke a) ovog stava, te praćenje i analiza sigurnosne situacije i pojava koje pogoduju nastanku i razvoju kriminaliteta, pružanje pomoći Sudu i Tužilaštvu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Tužilaštvo) u prikupljanju obavještenja, te izvršavanje naloga Suda i Glavnog tužioca BiH (u daljnjem tekstu: Tužilac), zaštita svjedoka, provođenje međunarodnih sporazuma o policijskoj suradnji i drugih međunarodnih instrumenata u njenoj nadležnosti, kriminalistička ekspertiza, ostali poslovi propisani zakonom i drugim propisom.

Službenici Državne agencije za istrage i zaštitu obrađuje podatke i vodi evidencije u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima BiH, Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH, Zakonom o zaštiti tajnih podataka i drugim propisima Bosne i Hercegovine. Vršenje poslova iz zakonom definiranih nadležnosti SIPA-e odvija se u okviru osnovnih organizacionih jedinica koje su osnovane zakonom i ostalih organizacionih jedinica koje su uspostavljene Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Državne agencije za istrage i zaštitu. Zbog donošenja Zakona o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine, izvršene su izmjene i dopune Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, kojim su iz nadležnosti SIPA-e brisane odredbe koje se odnose na fizičku i tehničku zaštitu osoba, objekata i druge imovine zaštićene po ovom zakonu, a brisan je i Odjel za osiguranje ličnosti i objekata kao osnovna organizaciona jedinica koja je obavljala navedene poslove i zadatke. Ti

---

⁹ Službeni glasnik BiH, broj 27/2004, 63/2004, 35/2005, 49/2009 i 40/2012

poslovi su prenešeni u nadležnost Direkcije za koordinaciju policijskih tijela u BiH. U okviru postojećih materijalnih i kadrovskih potencijala, SIPA je u mogućnosti da provede najkompleksnije istrage krivičnih djela organizovanog kriminala. Agencija ima i regionalne urede i to u Banja Luci, Mostaru, Sarajevu i Tuzli, a sjedište Agencije je u Sarajevu. SIPA broji 711 uposlenika. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:36)

2.4.3. Služba za poslove sa strancima BiH

Služba za poslove sa strancima BiH, prema članu 2. Zakona o službi za poslove sa strancima¹⁰ je upravna organizacija u sastavu Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, s operativnom samostalnošću za vodenje poslova i rješavanja pitanja iz nadležnosti. Služba je osnovana radi obavljanja administrativno-upravnih i inspeksijskih poslova propisanih Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu. Služba se finansira iz Budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine. Prema članu 3. Zakona o službi za poslove sa strancima u nadležnosti službe su upravni poslovi vezani za kretanje i boravak stranaca u Bosni i Hercegovini, propisani Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu, i to poništavanje viza strancima, izdavanje licnih i putnih isprava strancima, odnosno oduzimanje izdatih licnih i putnih isprava, prijave boravka ili promjene boravka stranih državljana, ovjera garantnih pisama i poziva, izdavanje potvrda o boravku stranaca, u vezi s podnesenim zahtjevima za azil u Bosni i Hercegovini, služba je nadležna za rješavanje u upravnim stvarima po zahtjevima za odobrenje privremenog ili stalnog boravka u Bosni i Hercegovini, odnosno produženje privremenog boravka, otkaz privremenog ili stalnog boravka, stavljanje stranca pod nadzor, protjerivanje stranca iz zemlje, donošenje zaključaka o izvršavanju rješenja o protjerivanju stranaca iz zemlje (rješenja iz ovog člana donosi direktor Službe), služba je nadležna za vođenje predmeta i evidencija propisanih Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu i evidencija iz djelokruga Službe, nadležna je za inspeksijske poslove nad sprovođenjem Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu, i to: kontrola boravka, kontrola svrhe boravka, kontrola korišćenja boravka, prijave boravka ili promjene mjesta boravka, nadzor nad pravnim i fizičkim licima u vezi s boravkom i zapošljavanjem stranih

---

¹⁰ Službeni glasnik BiH, broj 54/05 i 36/08.

državljana, podnošenje prijavi i zahtjeva za postupanje protiv pravnih ili fizičkih lica zbog nepridržavanja propisa kojima se regulišu pitanja kretanja, boravka i zapošljavanja stranaca, podnošenje zahtjeva za pokretanje postupaka radi ukidanja odobrenog boravka, odnosno ukidanja boravka po osnovu podnesenog zahtjeva za azil ili odobrenog azila, kao i zahtjeva za ukidanje viza, vodenje evidencija o inspekcijskim kontrolama i nalazima, redovni inspekcijski nadzor, te nadzor po nalogu ili zahtjevu, odnosno po dostavljenoj prijavi, podnošenje zahtjeva za raspisivanje potrage za licima i stvarima, podnošenje zahtjeva za obavljanje pretresa lica, stvari, vozila i objekata, te za stavljanje stranca pod nadzor, provjere po nalogu Ministarstva u vezi s ulaskom, kretanjem i boravkom stranih državljana koji su u postupku dobijanja bh. državljanstva, j) izvršava mjeru udaljenja stranca iz zemlje, služba je nadležna za aktivnosti vezane za praćenje, prikupljanje i obradu podataka i saznanja iz nadležnosti Službe, analizu stanja iz nadležnosti Službe, preduzimanje potrebnih mjera i radnji iz nadležnosti Službe, te predlaganje mjera radi unapređenja ukupne situacije u oblasti kretanja, boravka i zapošljavanja stranaca, služba je nadležna za bradu podataka i vodenje evidencija u skladu sa Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu, nadležna je za pokretanje postupaka radi potraživanja sredstava utrošenih za vraćanje stranca kao i za ostale poslove propisani Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu, te drugim zakonima i propisima kojima se regulišu prava, obaveze i druga pitanja u vezi s kretanjem, boravkom i zapošljavanjem stranaca.

2.4.4. Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH

Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH osnovana je Zakonom o direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine¹¹ kao upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH sa operativnom samostalnošću. Prema članu 6. Zakonom o direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine, nadležnosti direkcije su komunikacija, saradnja i koordinacija između policijskih tijela BiH, komunikacija, saradnja i koordinacija između policijskih tijela BiH s odgovarajućim organima u Bosni i Hercegovini u vezi s pitanjima policijskih poslova međunarodnog

---

¹¹ Službeni glasnik BiH, broj 36/08

karaktera ili od međunarodnog značaja, ili u vezi s pitanjima koja su u nadležnosti Suda BiH, komunikacija i saradnja s odgovarajućim stranim i međunarodnim organima u vezi s pitanjima policijskih poslova od međunarodnog značaja ili zajedničkog interesa, komunikacija, saradnja i koordinacija između policijskih tijela BiH te odgovarajućih organa u Bosni i Hercegovini s odgovarajućim stranim i međunarodnim organima, primjena najboljih evropskih i drugih međunarodnih praksi koje se odnose na policijska pitanja u Bosni i Hercegovini, standardizacija rada u vezi s policijskim pitanjima u Bosni i Hercegovini, dnevno objedinjavanje sigurnosnih informacija od značaja za Bosnu i Hercegovinu, kao i od značaja za obavljanje poslova iz nadležnosti policijskih tijela BiH, stalna saradnja s relevantnim policijskim i drugim tijelima i preduzimanje potrebnih mjera s ciljem koordinacije operativnih poslova policijskih tijela BiH, te dnevno praćenje stanja sigurnosti i obavješćavanje nadležnih policijskih i drugih tijela BiH, organiziranje i provođenje fizičke i tehničke zaštite lica i objekata organa BiH i diplomatsko-konzularnih organa koji se posebno štite u skladu s odgovarajućim zakonima, međunarodnim obavezama i drugim propisima koje donosi Vijeće ministara BiH, prikupljanje, praćenje, analiziranje i korištenje podataka od značaja za sigurnost Bosne i Hercegovine, provođenje međunarodnih ugovora o policijskoj saradnji iz nadležnosti Direkcije, ostali poslovi propisani zakonima i drugim propisima.

U okviru Direkcije djeluje i Ured za saradnju s Interpolom (NCB Interpol Sarajevo), kao služba čije se nadležnosti i obaveze uređuju posebnim propisima. Zadatak joj je osiguranje i unapređenje saradnje sa policijskim snagama, pravosudnim tijelima u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminala i drugih oblika međunarodnog kriminala, a u duhu „Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima“. Direkcija ima 825 usposlenih od predviđenih 1.268. Sjedište Direkcije je u Sarajevu.(Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:37-38)

2.4.5. Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja

Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja je osnovana Zakonom o direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine. Svoje poslove obavlja kao upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH sa operativnom samostalnošću. Agencijom rukovodi direktor, koji je i odgovoran za zakonitost rada Agencije i za raspodjelu dodijeljenih sredstava. Direktor ima zamjenika koji za svoj rad odgovara direktoru.

Prema članu 14. Zakona o direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine¹², nadležnosti agencije su za balistička i mehanoskopska vještačenja, hemijska i toksikološka ispitivanja, daktiloskopska vještačenja, grafološka vještačenja, biološka hemijska ispitivanja, analize DNK, specijalističke obuke, vođenje evidencije, statistika i baza podataka, vještačenje požara i eksplozija, pružanje stručne pomoći ostalim tijelima iz ovog zakona, standardizaciju rada na terenu, ostale poslove propisane zakonom i drugim propisima.

2.4.6. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova

Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova je osnovana Zakonom o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine¹³. Agencija djeluje u sastavu Ministarstva sigurnosti BiH ali ima operativnu samostalnost i neovisan je budžetski korisnik. Agencijom rukovodi direktor. Prema članu 19. Zakonom o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine, nadležnost agencije su razvijanje, usklađivanje i predlaganje nastavnih planova i programa obuke u skladu s potrebama policijskih tijela BiH i drugih službi te agencija iz oblasti sigurnosti, organiziranje i provođenje školovanja i stručnog osposobljavanja i usavršavanja pripadnika policijskih tijela BiH i drugih službi i agencija iz oblasti sigurnosti (osnovna, specijalistička, stalna i drugi vidovi policijske

---

¹² Službeni glasnik BiH, broj 36/08

¹³ Službeni glasnik BiH broj: 36/08

obuke), uključujući: školovanje policijskih kadrova BiH nivoa I. za potrebe sticanja čina policajac i školovanje policijskih kadrova BiH nivoa II. za potrebe sticanja čina mlađi inspektor, obuka pripadnika agencija za zaštitu lica i imovine, obuka pripadnika detektivskih agencija, stručna obuka (kursevi, seminari i sl.), razvijanje istraživačko-izdavačke djelatnosti, te doprinos ukupnom unapređenju i modernizaciji policijskog rada, bibliotekarski poslovi, vođenje odgovarajuće evidencije i dokumentacije iz svoje nadležnosti. Agencija svoje poslove obavlja sa 45 uposlenika od predviđenih 65 sistematiziranih radnih mjesta. Sjedište Agencije je u Mostaru.

2.4.7. Agencija za policijsku podršku

Agencija za policijsku podršku osnovana je Zakonom o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine. Agencija djeluje kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine sa operativnom samostalnošću. Agencijom rukovodi direktor koji ima jednog zamjenika. Direktora i zamjenike direktora imenuje Vijeće ministara BiH na prijedlog ministra sigurnosti. Agencija za policijsku podršku, prema članu 24. Zakona o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine nadležna je za vođenje centralne evidencije podataka zaposlenih u policijskim tijelima Bosne i Hercegovine, objedinjavanje podataka o potrebnim kadrovima u policijskim tijelima Bosne i Hercegovine, pripremanje analiza, izvještaja i pregleda iz nadležnosti Agencije za policijsku podršku, za potrebe državnih organa, učestvuje u u izradi i praćenju primjene zakona i drugih propisa u vezi s policijskim tijelima Bosne i Hercegovine i davanje stručnih mišljenja vezanih za primjenu tih propisa, nadležna je za pružanje stručne pomoći policijskim tijelima BiH u vezi sa sporovima koji se vode kod nadležnih sudova i drugih organa, ukoliko ta tijela zatraže takvu pomoć, nadležna je za provođenje interne kontrole trošenja budžetskih sredstava, nadležna je za vođenje zakonom propisane finansijske i materijalne evidencije za Agenciju za policijsku podršku, predlaganje Vijeću ministara BiH, uz saglasnost policijskih tijela, odgovarajućih akata kojima se utvrđuje standardizirana oprema za policijska tijela Bosne i Hercegovine, nadležna je za obavljanje i provođenje procedure nabavki za potrebe Agencije za

policijsku podršku, provođenje tenderske procedure za određenu opremu za policijska tijela BiH, nadležna je za praćenje nove informacione i komunikacione tehnologije i mogućnosti njihove primjene, učestvuje u izradi aplikativnih i sistemskih programa za različite baze podataka i održavanje baza podataka.. Agencija upošljava 39 osoba. Sjedište agencije je u Sarajevu.

Istražujući brojčano stanje uposlenih u okviru Ministarstva sigurnosti BiH i 7 organizacija na državnom nivou, došlo se do podataka da je u okviru ovog organizacionog nivoa uposleno 4.255 osoba. Kada je u pitanju brojčano stanje uposlenih u kompletnoj organizacionoj policijskoj strukturi u BiH, podaci govore da je u okviru navedena tri organizaciona nivoa uposleno 22.738 uposlenika. Ako ove podatke uporedimo sa uposlenim u policijskoj strukturi prije deset godina, u koju su svrstani uposlenici svih MUP-ova i uposlenici tadašnje Državne granične policije (danas GP), odnosno sa podacima iz 2003. godine, da se primjetiti da je došlo do povećanja broja uposlenika u policijskim organizacijama. Tačnije, danas su policijske organizacije brojnije za 88 uposlenika u odnosu na 2003. godinu.¹⁴ Pored navedenih sedam organizacionih jedinica na državnom nivou treba istaknuti da su Zakonom o nezavisnim i nadzornim tijelima policijske strukture BiH osnovani i Nezavisni odbor, Odbor za žalbe policijskih službenika, te Odbor za žalbe građana kao nezavisna tijela policijske strukture Bosne i Hercegovine. Također, kada govorimo o državnoj organizacionoj strukturi, treba spomenuti i Agenciju za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije.¹⁵ Ova Agencija je osnovana u cilju prevencije uticaja korupcije na razvoj demokratije i poštivanja osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i uticaja na potkopavanje ekonomskog i privrednog razvoja BiH, te svih ostalih oblika negativnog uticaja na društvene vrijednosti, kao i za koordinaciju borbe protiv korupcije. Agencija je nezavisna i samostalna upravna organizacija, koja za svoj rad odgovara Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Radom Agencije rukovodi direktor kojeg imenuje Parlamentarna skupština BiH na

---

¹⁴ Prema ICMPD SWOT analizi iz 2003. godine, kadar zaposlenih u svim MUP-ovima i DGS, zaključno sa 31.12.2003. godine iznosio je 22.650 uposlenika, a od toga 18.331 policijskih službenika.

¹⁵ Zakon o agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. „Službeni glasnik BiH, broj 103/09.

prijedlog posebne komisije za izbor i praćenje rada Agencije. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:39-40)

2.5. Organizacije sa policijskim ovlaštenjima

Prema postojećim zakonima o policijskim službenicima na svim nivoima u BiH, policijski službenici su oni koji u svojim poslovima primjenjuju policijske ovlasti propisane tim zakonima i postupaju kao ovlaštena službena lica prema zakonima o krivičnom postupku. Oni koriste policijska ovlaštenja i pri njihovoj upotrebi primjenjuju policijske operativno-taktičke i kriminalističko-istražne radnje i metode. Pod policijskim organizacijama možemo smatrati one organizacije koje zakoni o policijskim službenicima prepoznaju kao takve. Slijedom navedenih nadležnosti i ovlaštenja u ovu grupu svrstavamo sljedeće policijske organizacije:

1. SIPA BiH
2. GP BiH
3. Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH
4. Federalni MUP
5. MUP Republike Srpske
6. Policija Brčko Distrikta
7. MUP Unsko-sanskog kantona
8. MUP Posavskog kantona
9. MUP Tuzlanskog kantona
10. MUP Zedničko-dobojskog kantona
11. MUP Bosanskopodrinjskog kantona
12. MUP Srednjobosanskog kantona
13. MUP Hercegovačko-neretvanskog kantona
14. MUP Zapadnohercegovačkog kantona

15. MUP Kantona Sarajevo

16. MUP Kantona 10

Direkciju za koordinaciju policijskih tijela BiH smo uvrstili u ovu grupu jer službenici ove Direkcije imaju policijska ovlaštenja u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima BiH. U isto vrijeme, ostavljajući nedoumicu kod autora da li je učinjeno sa intencijom ili pukim neažuriranjem, u Zakonu o krivičnom postupku BiH, pripadnicima ovog policijskog tijela nije dat status ovlaštenih službenih lica. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:59)

2.5.1. Organizacije bez policijskih ovlaštenja

U ovu grupu svrstali smo organizacije čiji rad je vezan za borbu protiv kriminaliteta, podršku radu policijskih tijela i obavljanju upravno-administrativnih i inspeksijskih poslova koji su vezani za poslove sigurnosti. U ovim organizacijama nisu uposleni policijski službenici, već državni službenici. Te organizacije djeluju na nivou BiH, s obzirom da je neuspjela reforma policije mahom bila usmjerena na taj nivo vlasti. Tako se veliki broj poslova udvostručio a došlo je i do situacije da slične poslove obavljaju policijski i državni službenici.

U ovu grupu svrstali smo sljedeće organizacije:

1. Ministarstvo sigurnosti BiH,
2. Služba za poslove sa strancima BiH.
3. Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja BiH;
4. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH
5. Agencija za podršku policijskoj strukturi BiH
6. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH

Kao što se može vidjeti u grupu organizacija koje nemaju policijska ovlaštenja uvrstili smo i Ministarstvo sigurnosti BiH, iako sagledavajući njegove zakonske nadležnosti, to može stvoriti određene nedoumice. Između ostalog, ovom Ministarstvu su, prema

Zakonu o Vijeću ministara BiH i Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave u BiH, povjerene mnoge nadležnosti, koje impliciraju da ova organizacija u svojoj nadležnosti ima mogućnost korišćenja policijskih ovlaštenja. Ovakva zakonska regulativa ima svoje pravno utemeljenje, jer se u okviru Ministarstva sigurnosti BiH nalaze upravne organizacije (SIPA, Granična policija i Direkcija za koordinaciju policijskih tijela) sa operativnom samostalnošću, koje posjeduju policijska ovlaštenja. U kontekstu ovog istraživanja, mi smo se odlučili da Mnistarstvo sigurnosti BiH posmatramo u nešto užem pristupu, odnosno kroz njegovu organizaciju sjedišta i funkcionisanje putem sektora i inspektorata. Druga organizacija, koju smo također uvrstili u ovu grupu tijela, je Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. Agencija nema istražnu nadležnost, nije policijska organizacija, niti ima naredbodavnu funkciju u odnosu na jedinice u policijskim tijelima koje se bave borbom protiv korupcije. Čak nije direktno ni vezana za sami rad policijih tijela, ali sa obzirom na njen značaj i opis nadležnosti, odlučili smo se da i ovu organizaciju uvrstimo u grupu organizacija koja obavljaju poslove borbe protiv kriminaliteta. (Hadžović, Kržalić, Kovačević 2013:60-61)

III DIO: EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE I ANALIZA PROBLEMA

U ovom dijelu rada, istraživanje se bavi konkretnim problemom, tj. ispitivanjem stručnih i rukovodećih kadrova po pitanju stavova o svim aspektima SARS-COV-2 sigurnosnih mjera, od same upoznatosti sa pojmom, do saznanja o napretku na tom polju i na kraju vlastitog angažmana. Ispitani su stavovi i mišljenja o tome koliko se isplati ulagati, ispitano je koje su to potrebe a koje mogućnosti, šta je dalja perspektiva po pitanju razvoja vlastitih teorijskih zaključaka a šta može biti preduslov za kvalitetan sigurnosni sistem što na kraju daje puno kvalitetniji okvir za borbu sa savremenim sigurnosnim izazovima, kako pandemije tako i drugih vrsta sigurnosnih prijetnji. Kako bi istraživanje bilo relevantno, nisu ispitivani nasumično građani, već je stratificirani uzorak rađen iz biranih grupa, koje su i meritorne, ali i upoznate sa problemima i izazovima na polju sigurnosti.

3.1. Ispitanici su izabrani iz skupina

Ispitanike smo pomno birali, kako bi istraživanje bilo što kvalitetnije. Naš uzorak se temelji na sljedećim kategorijama:

- Vojske i policije Bosne i Hercegovine
- Uposlenika u NATO bazi PSOTC
- NVO sektora
- Fakulteta političkih nauka- odsjeka sigurnosnih i mirovnih studija
- Drugih bliskih organizacija

Takođe, važno je napomenuti da je uzorak reprezentativan, a broj ispitanika vršen je metodom slučajnog uzorka, na broju od 100 ispitanih osoba. Ovom anketom probalo se oslikati faktičko stanje i dati opšti presjek situacije po pitanju SARS-COV-2. pandemije i stepena sigurnosti, kojom se istraživanje bavi, bez ikakve pristrasnosti, pa se iz ovog istraživanja daju zaključiti i izvesti druge spoznaje o samom stanju SARS-COV-2

sigurnosnih mjera, ali i njegovom doživljavanju od strane uposlenih i stručnih kadrova iz skupine odabranih institucija.

3.2. Anketna pitanja za odabrane ispitanike

Spol

1. Muško
2. Žensko

Tabela 1: Prikaz dobivenih podataka po pitanju spola ispitanika.

Rb	Spol ?	Odgovori
01.	Muško	87
02.	Žensko	13

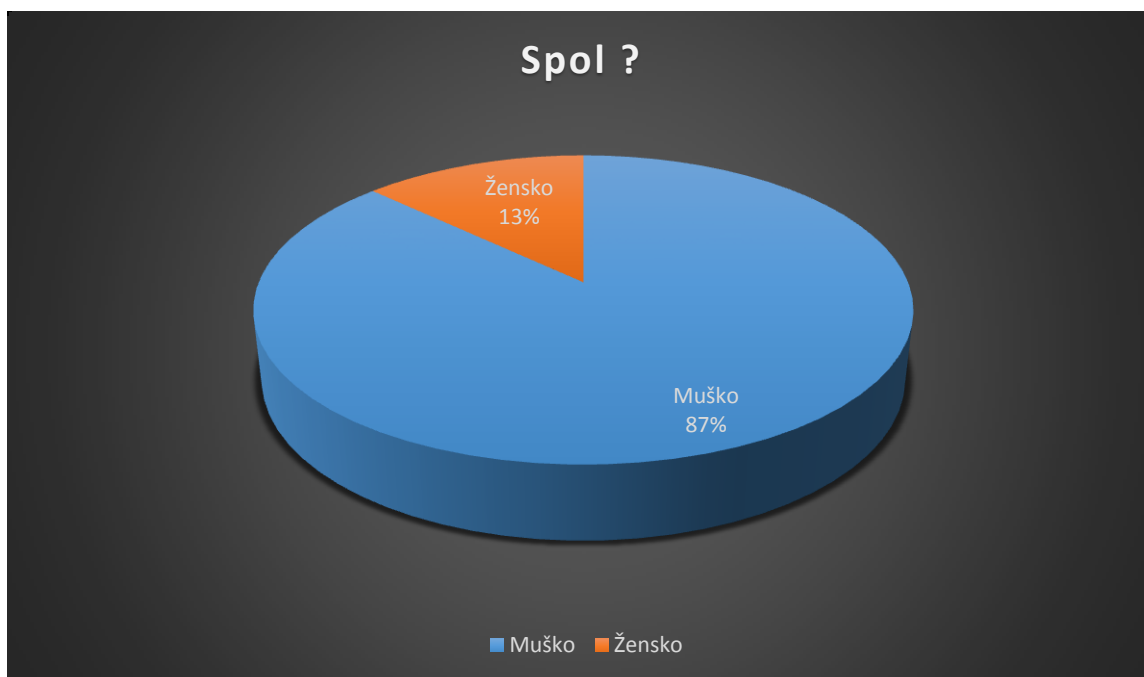

Figure 1: Grafički prikaz- spol ispitanika u procentima.

Iz dobijenih rezultata, odnosno iz dobijene analize, vidljivo je da su većina ispitanika pripadnici muškog pola. Stoga se može izvesti zaključak da su ujedno zaposlenici u uzorku koji je odabran, odnosno uposlenici u redovima oružanih snaga Bosne i Hercegovine, uposlenici u policijskim strukturama i drugim sigurnosnim agencija u Bosni i Hercegovini, uposlenici u NATO bazi PSOTC, uposlenici NVO sektora koji se bave poslovima sigurnosti, studenti Fakulteta političkih nauka- odsjeka sigurnosnih i mirovnih studija, kao ciljne grupe, većinom pripadnici muškog spola. U ovom radu se nećemo baviti pitanje zastupljenosti spola, te pitanjem čija su prava ugrožena. Na osnovu analize evidentno je da su uposlenici većinom muškog spola ali obzirom da je anketa provedena na osnovu slučajnog uzroka ova konstatacija u praksi ne mora biti relevantna.

Cilj je bio, kako je ranije istaknuto da strateško istraživanje bude bazirano na edukovanim, akademskim građanima, ljudima koji su u dodiru sa problemom istraživanja kretanja pandemije SARS-COV-2, ali imaju i direktan ili indirektan (nesvjestan) utjecaj na nivo sigurnosti u kontekstu njihovih znanja i sposobnosti vezanih za mjere po pitanju SARS-COV-2, a što daje jedan poseban ton samom istraživanju i spoznajama koje se iz toga dobivaju. Ujedno, iz same empirijske provjere dobit će se odgovor i na hipotezu, ali i na pitanje koliko je uposleni kadar i oni koji se bave sigurnošću i sigurnosnim izazovima, doista edukovan i upoznat sa problemom ovog istraživanja.

Zaposlenje

1. Oružane snage
2. Policijske strukture
3. Fakultet političkih nauka (studenti)
4. NVO
5. Nešto drugo

Tabela 2: Dobiveni podaci na upit o vrsti zaposlenja

Rb	Zaposlenje?	Odgovori
01.	Oružane snage	10
02.	Policijske strukture	15
03.	Fakultet političkih nauka (studenti)	35
04.	NVO	27
05.	Nešto drugo	13

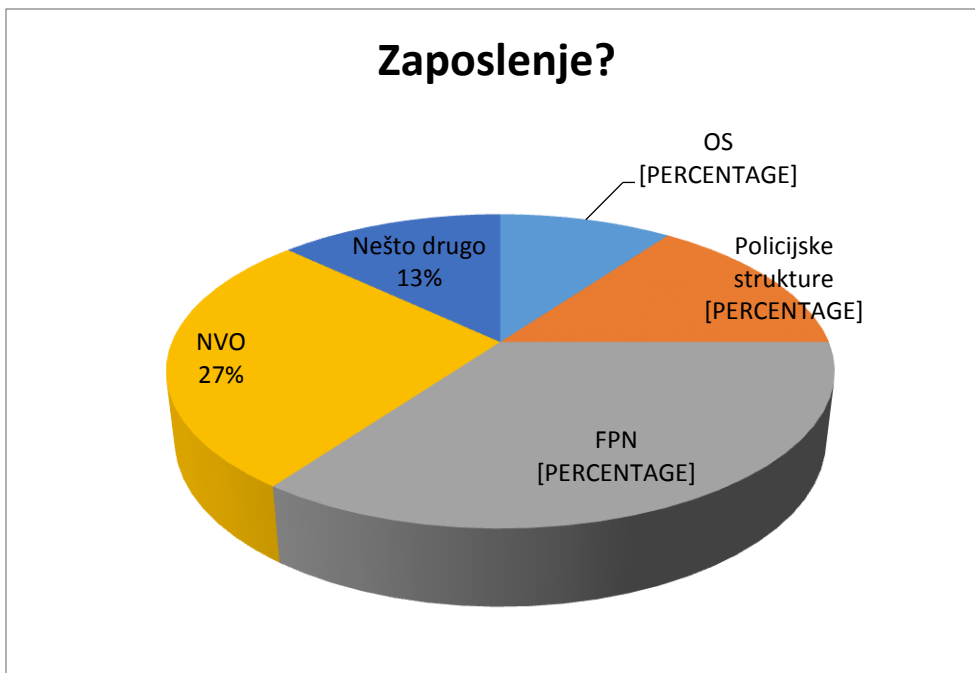

Figure 2: Grafički prikaz obrađenih podataka, dobivenih na pitanje mjesta zaposlenja

Kako se u samom radu fokusiralo na to da uzorak ispitanika bude isključivo iz oblasti koje su vezane za sigurnosni sektor sa jedne i nivo SARS-COV-2 sigurnosnih mjera sa druge strane, jer je to i fokus ove teme, istražiti upoznatost i mogućnost suočavanja sa sigurnosnim izazovima po pitanju SARS-COV-2 kao opšti pojam, ali sa tendencijom na razvoj i povećanje zanja kadrova edukacijama na razvoju sigurnosnog menadžmenta i sprečavanja širenja virusa u državnim sigurnosnim institucijama, posebno u onim koje se

bave sigurnosnim pitanjima, ipak, ne može se mjeriti u ovom radu nečija stručnost, elokventnost, ali se zasigurno mogu izmjeriti perspektive i buduća kretanja po pitanju volje, želje, mogućnosti, ali i stručnosti, znanja i obrazovanja mladih ljudi koji mogu skupa pokrenuti inicijativu u tom smjeru. U anketnom upitniku zastupljeno je i to pitanje, kako bi budućim istraživačima i čitaocima bilo jasnije da se radi samo o zaposlenim i studentima u navedenim kategorijama ili eventualno u državnim institucijama povezanim sa problemom istraživanja, bilo direktno ili indirektno kroz svoj posao. Time se doprinijelo da cilj istraživanja bude kvalitetniji i objektivniji.

Stručna sprema

1. SSS
2. VŠS
3. VSS
4. Mg./Ma. nauka- struke
5. Dr./ PHD

Tabela 3: Dobiveni podaci na pitanje o završenoj stručnoj spreml ispitanika.

Rb	Stručna sprema ?	Odgovori
01.	SSS	8
02.	VŠS	9
03.	VSS	70
04.	Mg./Ma. nauka- struke	11
05.	Dr./ PHD	2

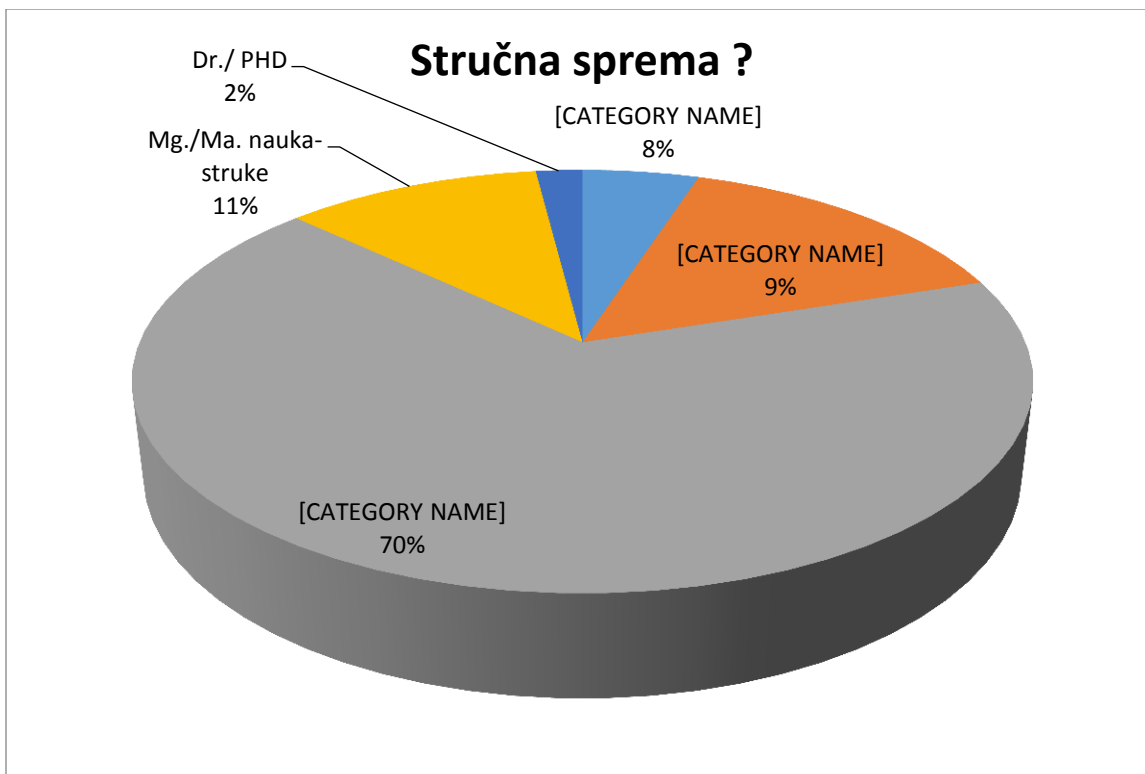

Figure 3: Grafički prikaz obrađenih podataka na pitanje o stručnoj spremi.

Podaci koji su dobijeni na pitanje o stručnoj spremi su interesantni. Kako je uzorak ispitanika bio iz organa koji su navedeni, tako su i rezultati očekivani. Naime 70% zaposlenika imaju završen neki fakultet, što je ekvivalent visoke stručne spreme. Ova varijabla je vrlo bitna, kako bi se mogla statističkim analizama utvrditi povezanost i korelacija sa upoznatošću ispitanika sa temom kojom se istraživanje bavi. Svega 11% magistara ili samo 2% doktora nauka jeste činjenica koja ukazuje da zapošljavanje možda nije vršeno po meritornosti, ali ipak nedostaje istraživanje u kojem sektoru rade koji kadrovi, te je i sektor NVO zastupljen u istraživanju, pa znajući da ni u lokalnoj samoupravi, a ni u nevladinom sektoru nije neophodno da kadar mora imati nivo obrazovanja ekvivalentan doktoru nauka.

Da li ste upoznati sa terminom „SARS-COV-2 sigurnosnih mjera“ u savremenim službama i sigurnosnom aparatu?

1. Da
2. Ne

Tabela 4: Dobiveni podaci na upit o upoznatosti sa terminom i pojmom SARS-COV-2 sigurnosnih mjera u sigurnosti?

Rb	Da li ste upoznati sa terminom „SARS-COV-2 sigurnosnih mjera“ u savremnom aparatu sigurnosti?	Odgovori
01.	Da	92
02.	Ne	8

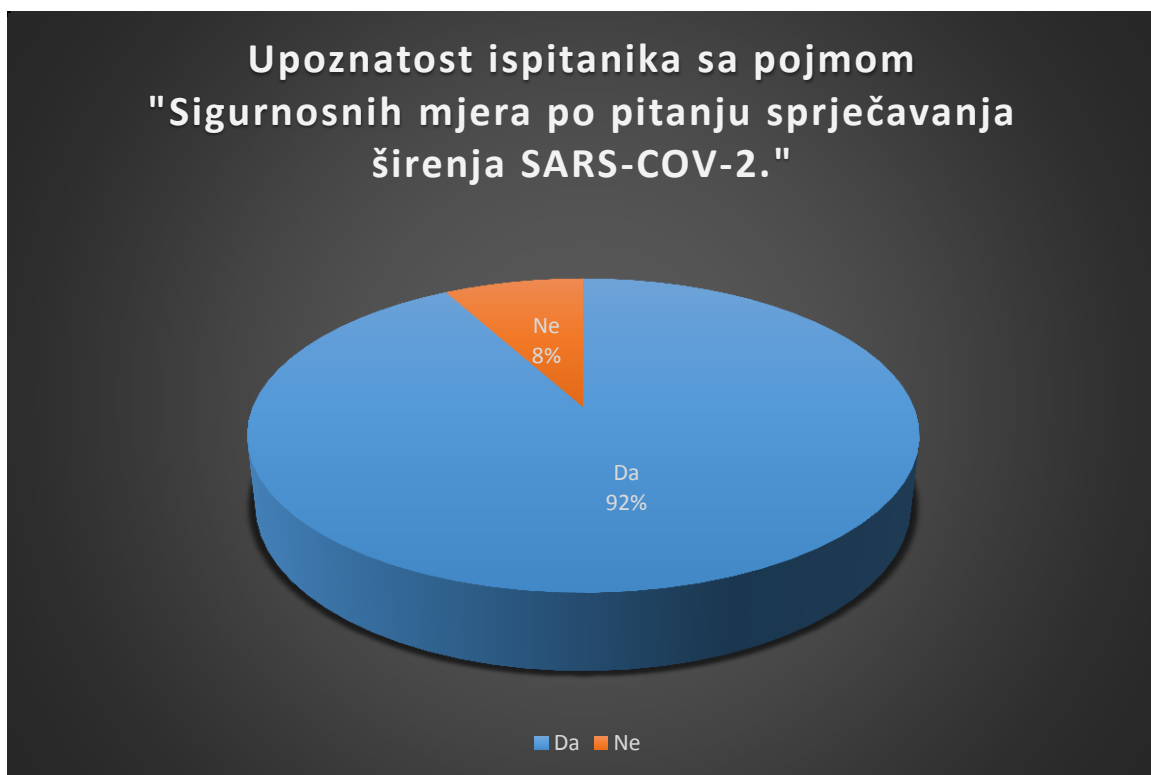

Figure 4: Grafički prikaz evaluiranih rezultata po pitanju upoznatosti sa pojmom SARS-COV-2 sigurnosnih mjera u aparatu sigurnosti.

U ovom pitanju mjereni su samo znanje i upoznatost sa terminom i područjem kojim se istraživanje bavi. Rezultati su pokazali da preko 90% ispitanika zna za pojam i značaj SARS-COV-2 sigurnosnih mjera za upravljanje, dok svega 8% nije upoznato sa terminom uopšte. Ovo je pomalo zabrinjavajuće, ali se mora napomenuti da su u grupi ispitanika i studenti odsjeka sigurnosnih i mirovnih studija, pa bi bilo porazno ako bi se utvrdilo da

neko iz te populacije nije upoznat sa jednim od glavnih aspekata sigurnosti danas. Mada nisu za ovu statističku analizu sortirani odgovori i analizirani po grupama ispitanika, iako bi to bilo vrlo interesantno, daje se prijedlog budućim istraživačima da urade i sprovedu slično istraživanje.

Jeste li upoznati o tome vodi li Bosna i Hercegovina brigu, odnosno ulaže li napore u razvoj kvalitetnog vodstva utemeljenog na znanju i sprječavanju širenja SARS-COV-2?

1. Da, u potpunosti posvećuju pažnju i investiraju značajna sredstva
2. Djelimično rade na razvoju
3. Niti rade niti ne rade
4. Ne rade
5. U potpunosti su zanemarili razvoj tog sektora

Tabela 5: Dobiveni podaci na pitanje o brizi o razvoju kvalitetnog SARS-COV-2 okvira sigurnosnih mjera.

Rb	Jeste li upoznati o tome vodi li Bosna i Hercegovina brigu, odnosno ulaže li napore u razvoj kvalitetnog vodstva utemeljenog na znanju i sprječavanju širenja SARS-COV-2?	Odgovori
01.	Da, u potpunosti posvećuju pažnju i investiraju značajna sredstva	19
02.	Djelimično rade na razvoju	25
03.	Niti rade niti ne rade	15
04.	Ne rade	15
05.	U potpunosti su zanemarili razvoj tog sektora	26

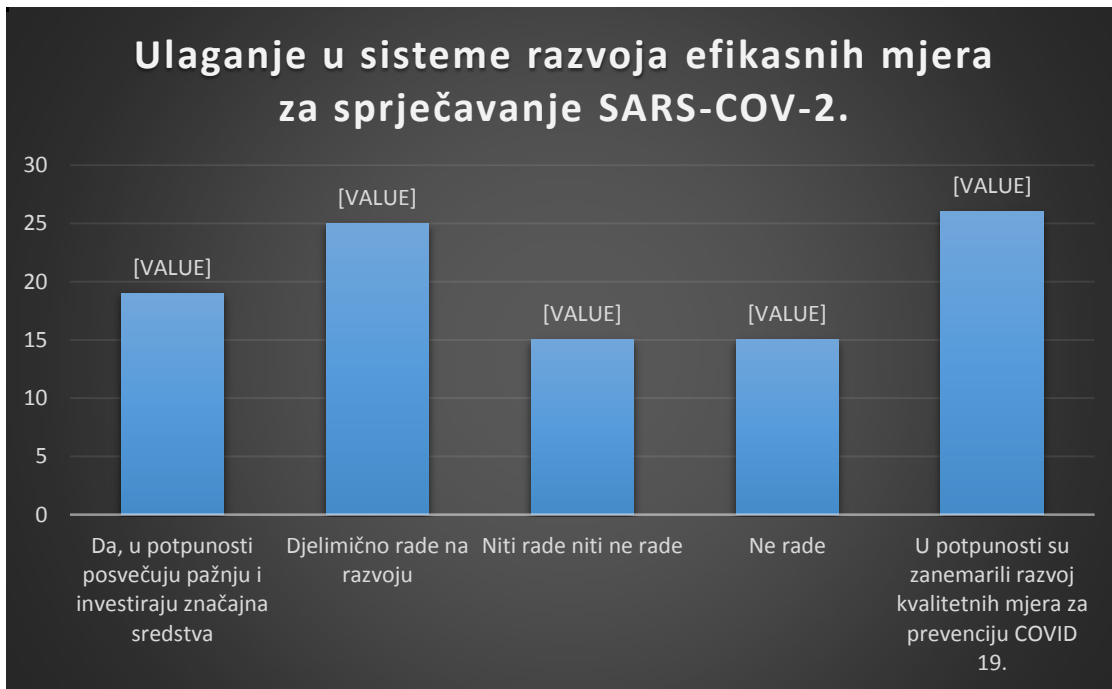

Figure 5: Grafički prikaz obrađenih podataka na pitanje o ulaganju u razvoj SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i vještina.

Shodno analizi situacije, rezultati su dosta poražavajući. Veliki broj anketiranih ima izražene ekstremne stavove po pitanju samog ulaganje u preveniranje ovog problema i izazova, ali i kako bi se kreirao imidž zajednice koja ima sve uslove za kvalitetno uočavanje, borbu sa savremenim izazovima, jer su to i dužni svojim građanima. Iako mora se priznati da ima dosta ispitanika koji smatraju da država i nadležne službe podupiru napore u tom smjeru, i treba znati i to da je jedan dio ispitanih upravo uposlen na tim poslovima, pa i odgovori moraju biti tretirani kao pristrasni. Jer teško je reći da bi taj dio ispitanika u anketi tvrdio da lično ništa ne radi po tom pitanju iako je zaposlen samo iz tog razloga.

Može li Bosna i Hercegovina po vašem mišljenju adekvatno odgovoriti na savremene trendove u vidu potreba za većim nivoom borbe protiv SARS-COV-2 u sektoru sigurnosti, kao i sigurnosne izazove u ovom trenutku?

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

Tabela 6: Dobiveni podaci na upit o spremnosti Bosne i Hercegovine da prati savremene transformacije u stilu vođenja i borbe protiv SARS-COV-2.

Rb	Može li Bosna i Hercegovina po vašem mišljenju adekvatno odgovoriti na savremene trendove u vidu potreba za većim nivoom borbe protiv SARS-COV-2 u sektoru sigurnosti, kao i sigurnosne izazove u ovom trenutku?	Odgovori
01.	Da	10
02.	Ne	87
03.	Ne znam	3

Indikatori o trenutnoj spremnosti na prihvatanje novih savremenih oblika rukovođenja u HRM sektoru?

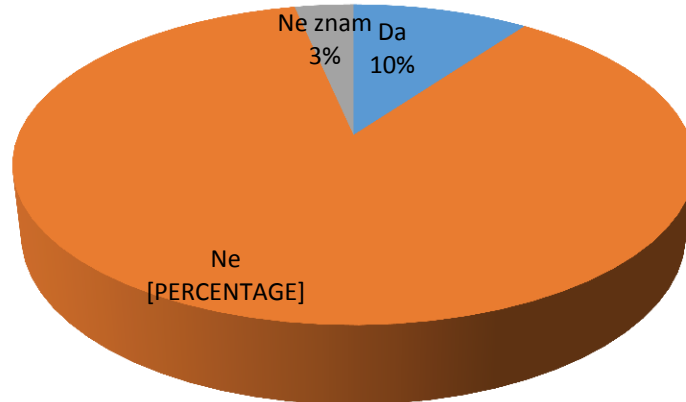

Figure 6: Grafički prikaz obrađenih podataka o indikatorima spremnosti Bosne i Hercegovine na prihvatanje novih oblika vodstva i upravljanja ljudskim resursima.

Rezultati su porazni. Velika većina koja je ujedno upoznata sa problemom smatra da se sa istim ne može kvalitetno suočiti. Uočeno je da su indikatori prepoznati i vrlo različito. Ispitanici nisu toliko podjeljeni po pitanju preferacije, indirektno dobivajući odgovor koji bi sektor trebao biti predmet praćenja i razvoja kao najinteresantniji. Mali broj smatra da postoje resursi i znanja vezanih za pandemiju SARS-COV-2, te da se implementiraju novi i savremeni oblici upravljanja ljudskim potencijalima. Tako da se može zaključiti da su sva tri ponuđena indikatora od presudnog značaja za prije svega sigurnost Bosne i Hercegovine.

Jeste li upoznati o tome da li druge zemlje u EU i regionu ulažu velike napore za razvoj kvalitetnog okvira upravljanja ciklusima pandemije SARS-COV-2?

1. Polaže veliku pažnju i ulaže velike resurse
2. Polaže pažnju sa skromnim ulaganjem
3. Niti polaže/ niti ne polaže
4. Ne polaže pažnju bez ulaganja
5. U potpunosti je zapušten taj sektor i svi resursi su minimalni

Tabela 7: Dobiveni podaci na pitanje o upoznatosti sa ulaganjima drugih zemalja u jačanje upravljačkog aparata.

Rb	Jeste li upoznati o tome da li druge zemlje u EU i regionu ulažu velike napore za razvoj kvalitetnog okvira upravljanja ciklusima pandemije SARS-COV-2?	Odgovori
01.	Polažu veliku pažnju i ulaže velike resurse	65
02.	Polažu pažnju sa skromnim ulaganjem	20
03.	Niti polažu/ niti ne polažu	5
04.	Ne polažu pažnju bez ulaganja	6
05.	U potpunosti je zapušten taj sektor i svi resursi su minimalni	4

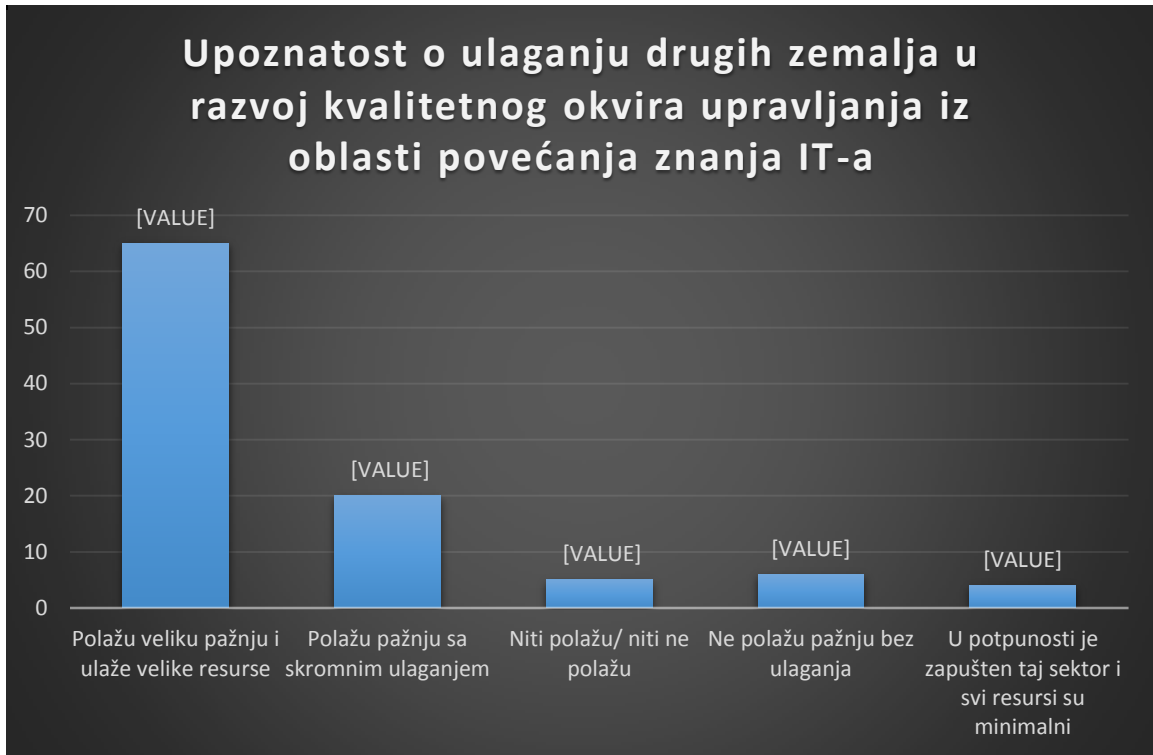

Figure 7: Grafički prikaz obrađenih podataka po pitanju razvoja kvalitetnog aparata upravljanja od strane EU.

Prema ispitivanju ovih stavova se vidi da EU i regionalne sigurnosne agencije ulažu velike resurse i polažu punu pažnju kako bi se stanje po pitanju upravljanja i rukovođenja ljudima u vidu povećanja znanja o pandemiji SARS-COV-2. koje mogu uticati na sigurnost, te je iste popravilo i preduprijedilo. Svi ispitanici su upoznati manje ili više sa sigurnosnim izazovima, ali informisani su ili na neki način i saraduju u sklopu zajedničke borbe i ulaganja napora u prevazilaženje sadašnjeg stanja ugroženosti, lošeg vodstva, te bi sa time doprinijelo da se dođe do smanjenja drugih rizika povezanih sa tim nedostacima. Iz ove analize jasno se vidi da bi Bosna i Hercegovina kao jedna savremena zemlja sa tendencijom ka modernizaciji oružanih snaga ali i agencija koje se bave provedbom zakona, trebala pod hitno da se uhvati u koštac i ozbiljno pristupi ovom problemu, po ugledu na EU i razvijene zemlje svijeta. U protivnom neće ispuniti osnovni zadatak koji ima jedna država, a to je zaštita vlastitih građana i pružanje garancija sigurnosti.

Po vašem mišljenju, treba li Bosna i Hercegovina ulagati napore i sredstva za razvoj posebne doktrine vlastitih upravljačkih metoda?

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

Tabela 8: Dobiveni podaci na upit o tome da li i Bosna i Hercegovina treba ulagati sredstva u razvoj posebne doktrine i vlastitih upravljačkih metoda.

Rb	Po vašem mišljenju, treba li Bosna i Hercegovina ulagati napore i sredstva za razvoj posebne doktrine vlastitih upravljačkih metoda?	Odgovori
01.	Da	77
02.	Ne	13
03.	Ne znam	10

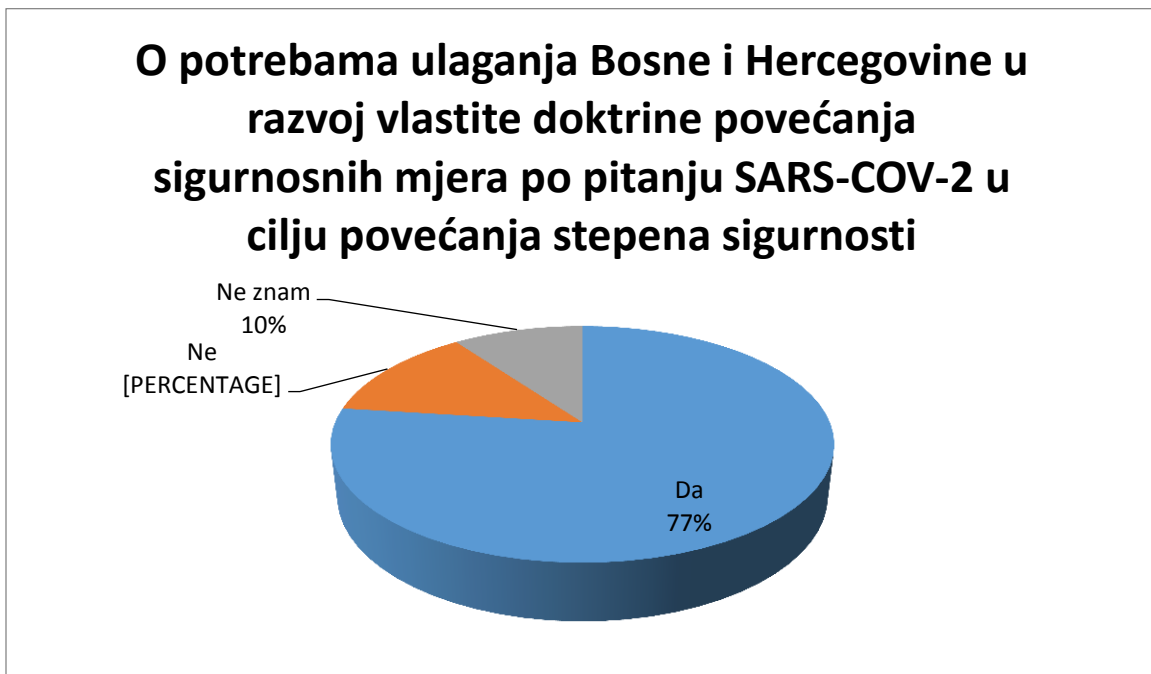

Figure 8: Grafički prikaz obrađenih podataka, dobivenih na pitanje da li Bosna i Hercegovina treba ulagati u razvoj vlastite doktrine SARS-COV-2 sigurnosnih mjera

Velika većina ispitanika, njih 77% smatra da Bosna i Hercegovina treba ulagati u znanja i tehnologije koje će doprinijeti kvalitetnom vodstvu na temelju savremenih spoznaja uloge SARS-COV-2 sigurnosnih mjera, a koje će u konačnici pomoći smanjenju, suzbijanju i sprječavanju bilo kakvih sigurnosnih izazova i prijetnji. Od ranije je poznata činjenica da su ispitanici striktno birani i velikim dijelom su radnici sigurnosnih agencija, oružanih snaga, ili su pak teorijski i praktično upoznati sa problemom, pa je zabrinjavajuće ako jedan dio tog kadra smatra da Bosna i Hercegovina ne treba razvijati vlastite resurse, valjda se oslanjajući prilikom davanja tih odgovora na zemlje koje veći imaju razvijene sisteme kvalitetnog vodstva i upravljanja koje determinira efikasnost same zaštite, a pri tome se misli na NATO savez.

Da li bi ste se vi lično angažovali ili ste već angažovani na nekom razvojnom projektu, posjećivali seminare i radionice za razvoj vještina SARS-COV-2 sigurnosnih mjera?

1. Da
2. Ne
3. Nisam o tome razmišljao

Tabela 9: Dobiveni podaci na upit o eventualnoj ličnoj angažovanosti u razvojnim projektima SARS-COV-2 sigurnosnih mjera.

Rb	Da li bi ste se vi lično angažovali ili ste već angažovani na nekom razvojnom projektu, posjećivali seminare i radionice za razvoj vještina SARS-COV-2 sigurnosnih mjera?	Odgovori
01.	Da	85
02.	Ne	9
03.	Nisam o tome razmišljao	6

Grafikon o eventualnom vlastitom učešću u projektu za razvoj sistema u sprječavanju širenja SARS-COV-2?

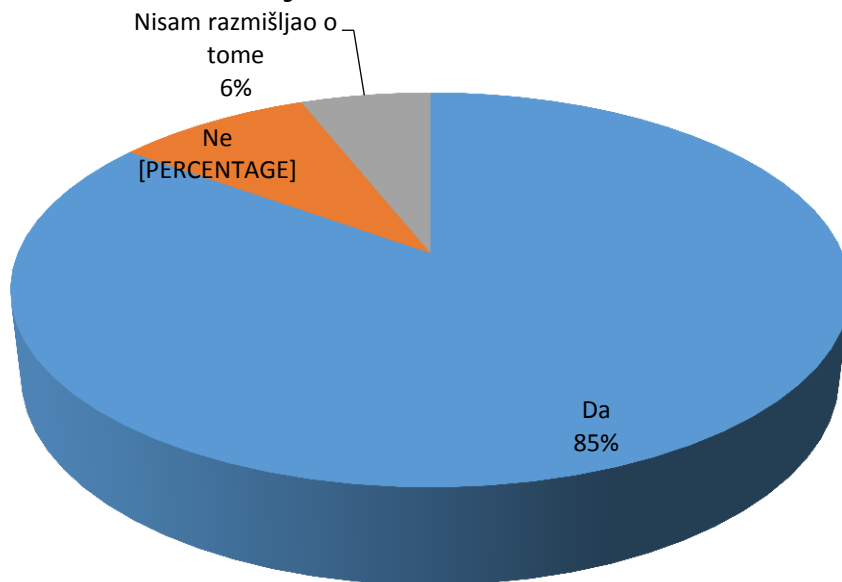

Figure 9: Grafički prikaz obrađenih podataka, dobivenih na pitanje o eventualnoj vlastitoj involviranosti u razvojne projekte za poboljšanje ukupnog stanja u sektoru upravljanja ljudskim resursima po pitanju suzbijanja SARS-COV-2.

Vidi se da veliki broj ispitanika ima želju da učestvuje ili je na neki način već angažovano na razvoju i implementaciji nekog razvojnog projekta, a vezanog za razvoj sistema i kvalitetan okvir za razvoj SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i vještina upravljanja pandemijom SARS-COV-2, koji doprinose većem stepenu sigurnosti, a ono kvalitetu ukupnog sistema sigurnosti. Postoje oni koji nisu o tome razmišljali, ako i oni koji ne žele biti dio tih aktivnosti, a za pretpostaviti je da su ti ispitanici zadovoljni sa svojim sadašnjim radnim mjestom ili smatraju da ne bi dali adekvatan doprinos na tom polju. Teško je izvesti zaključak ili donijeti neki radikalni sud o tom dijelu populacije da jednostavno ne želi biti dio tima koji se bori za tako reći nacionalnu sigurnost i vrlo ozbiljne izazove, gdje svaki atom energije, znanja i volje može doprinijeti stabilnosti i sigurnosti kako građana, državnog poretka, ali i opšte slike o stanju u Bosni i Hercegovini po tom pitanju.

Da li dosadašnji sistemi sigurnosti zadovoljavaju uslove i standarde?

1. Ispunili su zadatke u potpunosti
2. Djelimično zadovoljavaju
3. Niti zadovoljavaju, niti ne zadovoljavaju (prosječni su)
4. Ne zadovoljavaju
5. U potpunosti u praksi ne zadovoljavaju osnovne kriterijume.

Tabela 10: Dobiveni podaci na pitanje o dosadašnjim kapacitetima i sistemima te njihovom stanju

Rb	Da li dosadašnji sistemi sigurnosti zadovoljavaju uslove i standarde?	Odgovori
01.	Ispunili su zadatke u potpunosti	7
02.	Djelimično zadovoljavaju	8
03.	Niti zadovoljavaju, niti ne zadovoljavaju (prosječni su)	18
04.	Ne zadovoljavaju	25
05.	U potpunosti u praksi ne zadovoljavaju osnovne kriterijume	42

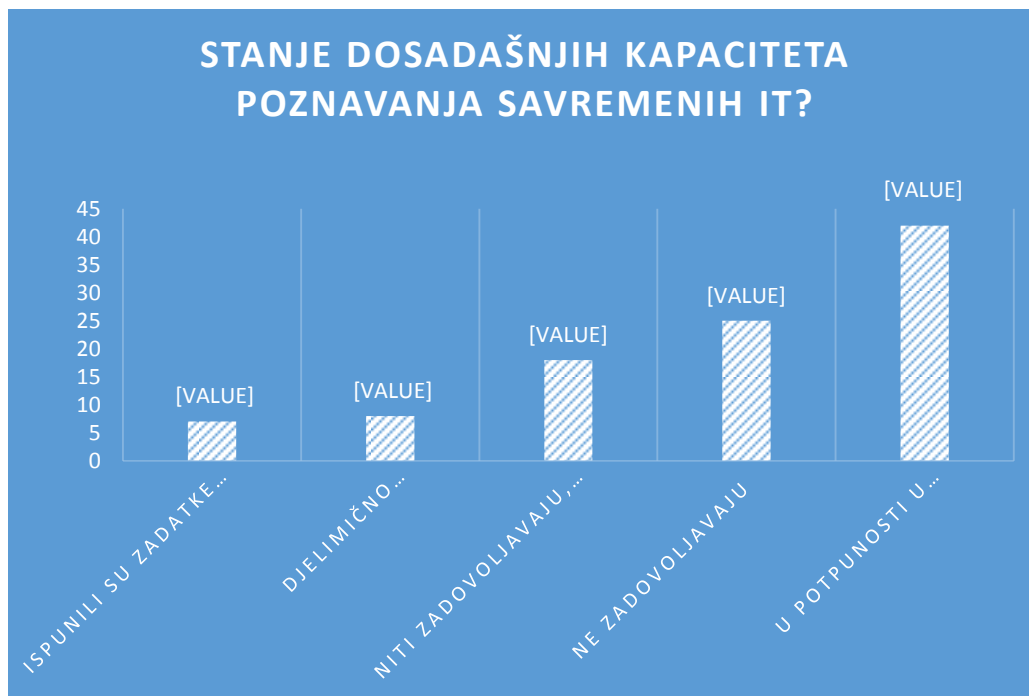

Figure 10: Grafički prikaz obrađenih podataka na pitanje o dosadašnjim kapacitetima i njihovom stanju po pitanju zadovoljavanja normi i standarda.

Odgovori na ovo pitanje ne ulijevaju povjerenje i nadu. Zna se da u svijetu postoji tendencija za ulaganje napora ka jačanju svih sektora sigurnosti, a posebno rukovođenjem ljudskim resursima, jer je to ujedno i najosjetljiviji resurs svakog sistema. U ovom problemu potrebno je dati jedan multidisciplinarni pristup, gdje bi i službe sigurnosti, oružane snage, ali i drugi akteri, tipa NVO sektora i ekonomskog Fakulteta koji se bave direktno pitanjem upravljanja u raznim oblastima, kao i svi drugi akteri koji mogu doprinijeti kvalitetnom jačanju BH institucija na ovom polju, dali svoj doprinos. Tako da bi sve relevantne organizacije trebale biti uključene u rad i zajedničkim djelovanjem i naporima kreirale savremeni sistem koji determinira jako društvo, isto kao što i slab sigurnosni sistem odražava i slabosti društva i njegovu ranjivost.

Kojom ocjenom bi ocjenili sveukupno stanje u sigurnosnim sektorima Bosne i Hercegovine u odnosu na druga vaša očekivanja - ocjenom od 1 do 5?

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5

Tabela 11: Dobiveni podaci na pitanje o mišljenju i ocjeni po pitanju ukupnog stanja u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine.

R b	Kojom ocjenom bi ocjenili sveukupno stanje u sigurnosnim sektorima Bosne i Hercegovine u odnosu na druga vaša očekivanja - ocjenom od 1 do 5?	Odgovori
01.	1	15
02.	2	47
03.	3	28
04.	4	5
05.	5	5

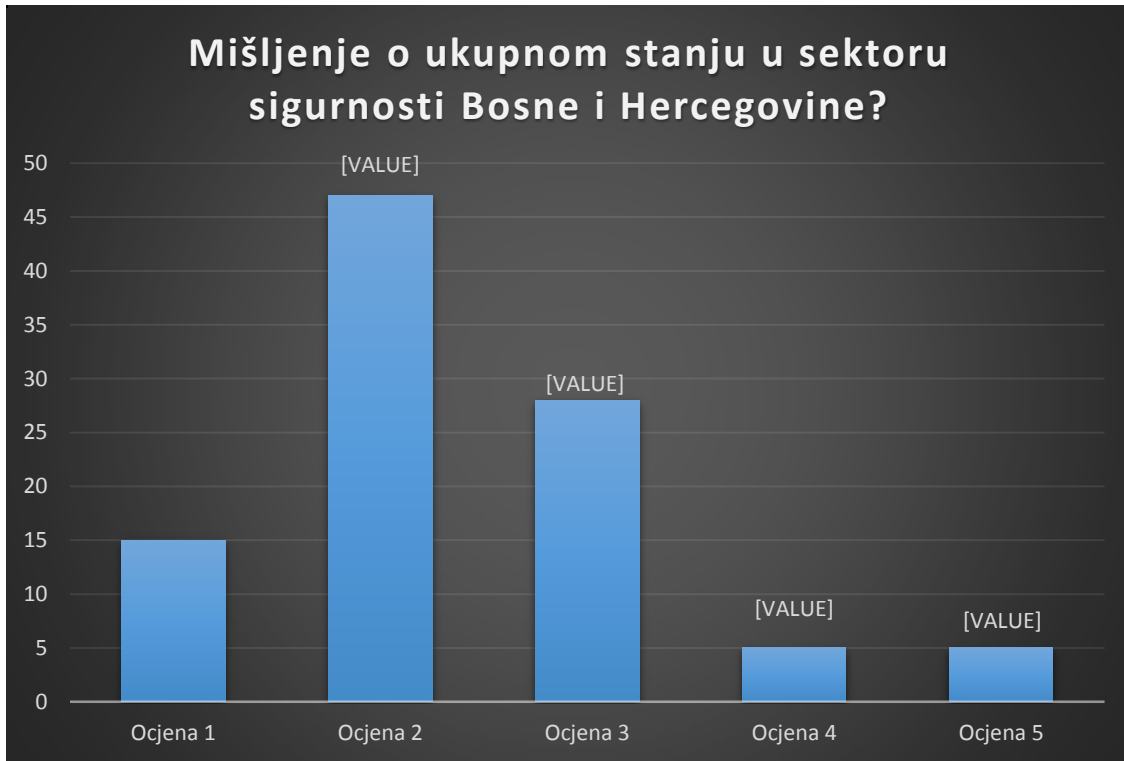

Figure 11: Grafički prikaz obrađenih podataka na pitanje o ocjeni ukupnog stanja sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

Ispitanici su ukupno stanje najčešće ocjenili sa prosječnom ocjenom 2. Ukupna ocjena je cca 2,38 na skali od 1 do 5, što je daleko od realno dobrih uslova. Stoga, potrebno je još puno truda i zalaganja kako bi se stvari popravile i dovele na jedan zadovoljavajući i profesionalan nivo. Bosna i Hercegovina ima realne perspektive bez kojih bi trud bio uzaludan, osim pri ulaganju velikih sredstava. U ovom slučaju zajednica ima sve resurse, podršku NATO-a, prijateljske R. Turske i drugih islamskih zemalja, posebno I.R. Irana, koji se uvijek iskazivao u davanju svesrdne pomoći narodu u BiH, pa i kod razvoja domaćih vakcina protiv SARS-COV-2.

3.3.Diskusija

Na fonu stare narodne izreke “da bi nešto dobio, moraš i uložiti”, možemo slobodno kazati da je potrebno dosta ulaganja u sticanje znanja, sticanje vještina, potrebno je uložiti u razvoj tehnologiju i razvoj vlastitih kapaciteta a posebno pratiti napredak i razvoj tehnologije u svijetu, da bi se postigao napredak. Jednom riječju, ukoliko vlasti u Bosni i Hercegovini budu imale sluha, postoji velika nada za izgradnju jednog jakog, čvrstog i respektabilnog sistema sigurnosti, sistema koji bi mogao odgovoriti svim sigurnosnim izazovima.

Iz ankete je vidljivo da postoji volja ispitanika za sticanjem obrazovanje i za sticanjem novih saznanja a sve kako bi se popravila i unaprijedila ukupna slika i situaciju u vlastitoj državi, ali i povećali indirektno sigurnost u vlastitom okruženju i svoj lični osjećaj zaštićenosti od raznih vrsta ugrožavajućih faktora, pa i od lošeg upravljanja, koje može voditi urušavanju cijelog sistema, a na kojim ja fokus ovog rada i samog istraživanja. Uz ovakav jedan pristup, postojanje voljnog momenta za napredovanje, ali uz podršku države i državnih organa, odnosno kad postoji volja i želja za napredovanje sa obadvije strane, to bi povećalo sigurnosni sistem u cjelini, povećalo bi osjećaj sigurnosti kod samih građana, povećalo bi vjeru građana prema sigurnosnom sistemu države. Sve to nadalje bi dalo dobre temelje za kreiranje sigurnog ambijenta za razna inostrana ulaganja kapitala, pa bi rastao i budžet i standard države, a samim time i rastom standarda kao i zadovoljstvom građana razvija se i stabilna država u svim pogledima. Istraživanje je imalo samo jedan cilj pored zadovoljavanja ovog stručnog magistarskog rada i davanja smjernica za stvarni razvoj i napredak Bosne i Hercegovine u svim aspektima, kroz jačanje sigurnosnog sistema, aparata i okruženja. Interesantno je na kraju spomenuti kako je primjećen ogroman disparitet u odnosu na zadnje pitanje iz ove ankete. Naime na ranije postavljeno slično pitanje ispitanici ocjenjujući ukupno stanje, tj. spremnost Bosne i Hercegovine da se suoči sa problemima neadekvatnog i zastarjelog rukovođenja ljudskim resursima, ocjenjuje kao vrlo loše, sa prosječnom ocjenom od oko 2 na skali od 1 do 5. Ukoliko se to pitanje dovede u korelaciju sa ovim zadnjim pitanjem iz ovog istraživanja, onda se vidi velika razlika i odstupanja. Naime, nakon duže analize se probalo doći do odgovora na ovo pitanje i uvidjeti zašto su tolike razlike, a ispitanici su svjesni nezavidnog položaja

sistema sigurnosti Bosne i Hercegovine. Tada se došlo do zaključka, odnosno pretpostavke da je riječ o oslanjanju građana na regionalne sisteme sigurnosti i NATO na prvom mjestu, kao garanciju mira i sistema koji na neki način pruža podršku Bosni i Hercegovini i vlastitim prisustvom na teritoriji i procesom integracije u savez kao punopravne članice, misleći da će to po automatizmu doprinijeti jačanju vlastitih snaga i reformi u samoj doktrini i načinu upravljanja ljudima. Ovdje se mora pomenuti ta neka “genska predodređenost” naroda u Bosni i Hercegovini, da će neko drugi za nas nešto završiti, otuda se crpi ova konstatacija o oslanjanju na regionalne sisteme sigurnosti, koji su garant mira i stabilnosti.

U poglavlju tri ovog rada, govorilo se o sigurnosnim aspektima i izazovima nastalim pandemijom SARS-COV-2 u Bosni i Hercegovini sa aspekta teorije, zakonske legislative i prakse. Valja napomenuti u završnim riječima ovog empirijskog istraživanja da u Strategiji reforme javne uprave u Bosni i Hercegovini (BiH) i u Revidiranom akcionom planu 1 za implementaciju strategije, područje upravljanja ljudskim resursima (ULJR, eng. *HRM*) je istaknuto kao jedno od šest horizontalnih područja javne uprave koje treba poboljšati kako bi se osigurao sistematski reformski proces u pravcu evropskih integracija, a koje obuhvata i uključuje i povećanje SARS-COV-2 sigurnosnih mjera. Opći cilj reforme u oblasti upravljanja ljudskim resursima jeste razvoj profesionalne, politički nepristane, nacionalno izbalansirane, etične, stabilne državne službe koja odgovara potrebama, koja će biti poštovana i u stanju da pruži efikasne usluge vladama i građanima u BiH. Podatke do kojih se došlo analizirala je i sprovela agencija SIGMA (Podrška za unapređenje upravljanja i menadžmenta – zajednička inicijativa OECD-a i EU), kao i Evropska komisija koje su, u svojim najnovijim ocjenama napretka koji je BiH ostvarila u reformiranju javne uprave, naglasile važnost jačanja jedinstva i profesionalnosti državne službe. Ured koordinatora za reformu javne uprave je zamolio da SIGMA pruži pomoć pri vršenju procjene trenutnih praksi u upravljanju ljudskim resursima na svim nivoima uprave u BiH kako bi se za državnu službu u BiH izradila odgovarajuća politika i instrumenti za upravljanje ljudskim resursima.

Za buduće istraživače, savjet bi bio da prodube fokus grupe i aktivnosti koje bi trebale biti poduzete nakon ovih analiziranih fokus grupa, i stoga mogu poslužiti kao faza procjene za

jednu od glavnih aktivnosti planiranih Revidiranim akcionim planom 1 za implementaciju Strategije reforme javne uprave, tj. izradu i provedbu politike razvoja upravljanja ljudskim resursima u državnoj službi u BiH za period 2011-2014. Svrha fokus grupa jeste da se izvrši evaluacija politika i praksi upravljanja ljudskim resursima na četiri nivoa uprave u BiH (država, dva entiteta (Federacija i Republika Srpska) i Brčko Distrikt) kako bi se identificirali glavni izazovi između željenih ciljeva i stvarnih praksi u upravljanju ljudskim resursima u državnoj službi u BiH.

IV DIO: SIGURNOSNI IZAZOVI I PANDEMIJA SARS-COV-2 U EU I ZEMLJAMA REGIONA U ODNOSU NA STANJE U BIH

Sigurnost se ne odnosi samo na “odsustvo prijetnji stečenim vrijednostima”, već i na “odsutnost straha da će te vrijednosti biti ugrožene” (Wolfers, 1962, str. 150151). Sigurnost posmatrana kao poželjno stanje i kao društveni sistem oduvijek je privlačila pažnju znanstvenika iz različitih znanstvenih disciplina. Kako su se razvijala društva, tako su evoluirali i pristupi izučavanja sigurnosti, posebno nakon završetka Hladnog rata i afirmacije sigurnosnih studija kao naučne discipline. Sigurnost kao stanje, prema Arnoldu Wolfersu, ima dvije dimenzije, objektivnu i subjektivnu, koje se definiraju, kako s razine pojedinca tak o i s razine društva, kao kolektivna percepcija. To su dvije temeljne varijable koje sigurnost čine promjenjivom kategorijom. Kada se radi o rizicima, kao što su zdravstveni, za ponašanje različitih subjekata, od pojedinaca do država, važniji je njihov subjektivni osjećaj sigurnosti od objektivnog stanja, čak i kada bi ga bilo moguće znanstveno izmjeriti. Pored toga, intenzitet straha u odnosu na neku opasnost rijetko se u potpunosti poklapa s objektivnim, odnosno stvarnim potencijalom opasnosti da se nekoga ili nešto ugrozi ili mu se nanese šteta. Takvo razumijevanje sigurnosti iz perspektive jednog od najvažnijih predstavnika političkog realizma dobro je teorijsko polazište za izučavanje različitih aspekata savremene sigurnosti. Međutim za istraživanje savremenih sigurnosnih izazova to nije dovoljno. Zbog globaliziranog svijeta koji podrazumijeva slobodno kretanje ljudi, roba i kapitala važno je koristiti i liberalnu teoriju, posebno kada se razmatra suodnos države i privatnog sektora. To je posebno važno u pojedinim sektorima, kao što je zdravstveni sistem, gdje se snažno isprepleću javni i privatni interesi. Ipak, sigurnosne teme i njihovo istraživanje danas su toliko raznorodni i složeni da pojedina pitanja nije dovoljno analizirati samo iz jedne teorijske perspektive, nego u njihovoj kombinaciji. Polazeći od spoznaje da se realistički i liberalni pristupi relativno sporo mijenjaju, a da su društvene promjene, posebno u području sigurnosti, vrlo česte i brze, u sigurnosnim studijama sve je zastupljeniji konstruktivistički pristup.

Konstruktivizam je osobito važan zato što sigurnost pojedinaca i država prikazuje kao društvene konstrukte koji s vremenom podlježu bezgraničnim preformulacijama aktera, a ne kao statičan koncept vezan uz odredive i nepromjenjive uvjete, kako običavaju pretpostavljati realisti i neorealisti. Sve se više teoretičara i praktičara međunarodnih

odnosa oslanja na konceptualne alate konstruktivizma, osobito na napuštanje uobičajenih shvaćanja uzročnosti i empirijske teorije pri promišljanju međunarodne politike i sigurnosti (Kolodziej, 2011, str. 206).

Pandemija SARS-COV-2 je razumijevanje prijetnji u potpunosti promijenila i pokazala se kao prijetnja koja je najjače ugrozila sigurnost država i pojedinaca još od 2. svjetskog rata. Visoki predstavnik EU-a za vanjsku i sigurnosnu politiku i potpredsjednik Europske komisije Josep Borrell Fontelles (2021, str. 44) ocjenjuje kako je “od početka pandemije bilo jasno da će SARS-COV-2 preoblikovati svijet” te da možemo biti sigurni kako će po okončanju krize “naš svijet izgledati bitno drugačije”. Time se potvrđuje kako globalizacijskim procesima omogućeno, ranije nezabilježeno, neograničeno komuniciranje i kretanje ljudi dovodi, uz određene negativne okolnosti,¹⁶ do opasnosti prerastanja lokalnih izvora ugrožavanja, kao što je slučaj s SARS-COV-2, u globalne pandemije i prijetnje. Nešto što bi u prošlosti bila epidemija ograničenih razmjera danas neočekivano i vrlo brzo može postati opasna pandemija koja ima globalni doseg, koja uz zdravlje ljudi ugrožava i razne druge aspekte društvenog života te koja postaje sveobuhvatna prijetnja ličnoj, nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti.

4.1.SARS-COV-2: strateško iznenađenje i globalna kriza

Već u samim tim počecima u svijetu se proširila zabrinutost zbog visoke virulentnosti virusa i brojnih nepoznanica o strukturi, nastanku i ishodištu širenja virusa. Prvi slučajevi zaraze SARS-CoV-2 virusom, poznatijim kao SARS-COV-2 zabilježeni su tijekom decembra 2019. Te su se zabrinutosti vrlo brzo potvrdile snažnim širenjem virusa na globalnoj razini.¹⁷ Pandemija SARS-COV-2 s izvorom u kineskom gradu Wuhanu od izbijanja do sredine maja 2021. zahvatila je 220 država i teritorija, zabilježeno je 158.561.398 slučajeva zaraze koje je pratilo 3.300.335 smrtnih ishoda (Worldometer,

---

¹⁶ Zakašnjelo obavještanje globalne zajednice, prikrivanje podataka, nesnalažljivost nadležnih međunarodnih organizacija i nespремnost nacionalnih sustava sigurnosti.

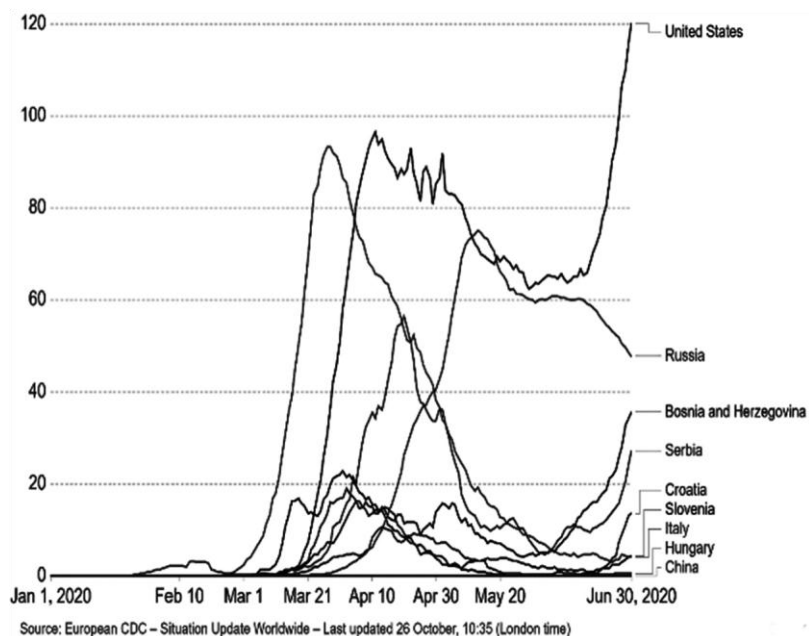
¹⁷ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) 4. siječnja 2020. je na društvenim mrežama izvijestila o klasteru plućnih oboljenja u kineskom gradu Wuhanu – bez smrtnih slučajeva. Već 14. siječnja 2020. predstavnici WHO-a su na brifingu za novinare izvijestili kako je zabilježen prijenos koronavirusa s čovjeka na čovjeka te da postoji rizik šire epidemije (World Health Organization, 2020a).

2021). Usporedbe radi, prema podacima Global Terrorism Indexa, tokom 2018. godine terorizam je prouzročio 15.952 smrti, a zahvatio 71 državu (Institute for Economics & Peace, 2019). Pandemija SARS-COV-2 i mjere koje su se poduzimale za sprječavanje njenog širenja doveli su do značajnih negativnih gospodarskih posljedica. Pad BDP-a na globalnoj razini u lipnju 2020. MMF je procjenjivao na 4,9% (PewResearch Center, 2020), a Svjetska banka na čak 5,2% (World Bank, 2020). Radi se o padu većem od onog tijekom velike recesije izazvane financijskom krizom 2007./2009. kada je globalni BDP pao za 4,3% (Federal Reserve History, 2013). Do tako snažnog pada i krize došlo je unatoč ranije nezabilježenim potporama gospodarstvu u mnogim državama, a Svjetska banka procjenjuje kako će se recesija dodatno produbljivati s produžavanjem pandemije (World Bank, 2020).

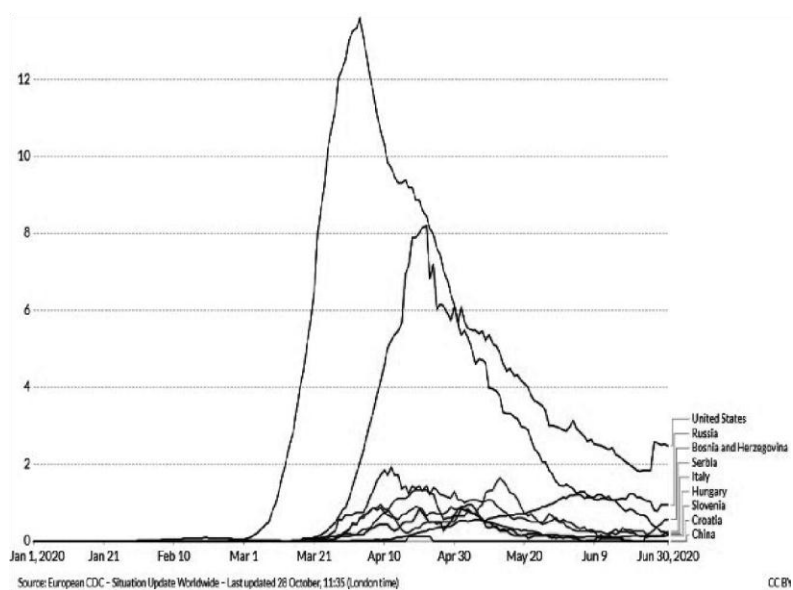
Pojava i širenje virusa SARS-COV-2 i formalno su dobili globalni karakter 30. 1. 2020. kada je Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) proglasila izvanredno stanje za javno zdravstvo međunarodne razine. Izbijanje pandemije pratio je, u analiziranim državama, već sredinom februara 2020. intenzivan rast broja oboljelih (Slika 1.), a i, što je posebno zabrinjavalo, velik rast broja umrlih osoba (Slika 2.).

Države su se suočavale sa značajnim dilemama. S jedne strane postojala su mišljenja kako su za “kontrolu trenutne epidemije potrebne... opsežne mjere za smanjenje prijenosa SARS-COV-2 od osobe do osobe” (Vasilj i Ljevak, 2020, str. 12), a s druge upozorenja kako su “pozitivni aspekti mjera socijalnog distanciranja nedvojbeni, a sporije širenje infekcije smanjuje rizik od preopterećenja zdravstvenih ustanova”.

Slika 1. Dnevni broj oboljelih na milijun stanovnika (Our World Data, 2020)

Slika 2. Dnevni broj umrlih na milijun stanovnika (Our World Data, 2020)

Međutim te mjere također mogu produljiti pandemiju i ograničenja usvojena radi njenog ublažavanja” (Douglas i sur., 2020, str. 1). Promatrane države reagirale su, barem u formalnom smislu, vrlo brzo proglašivši izvanredno stanje ili stanje epidemije (Tabela 1.), što je pretpostavljalo i poduzimanje niza specifičnih i izvanrednih mjera. Primarni cilj bio je zaustaviti širenje epidemije i prevenirati veliku smrtnost.

Tabela 12. Reakcija promatranih država na pojavu pandemije^{18 19}

	BiH	Hrvatska	Italija	Kina	Mađarska	Rusija	SAD	Slovenija	Srbija
Prvi oboljeli	5. 3. 2020.	25. 2. 2020.	31. 1. 2020.	8. 1. 2020. ⁶	4. 3. 2020.	31. 1. 2020.	21. 1. 2020.	4. 3. 2020.	6. 3. 2020.
Proglašeno izvanredno stanje	17. 3. 2020. 7	X	31. 1. 2020.	x	11. 3. 2020.	X	X	X	15. 3. 2020.
Proglašena epidemija	X	11. 3. 2020. ²⁰	x	Kraj siječnja 2020. ²¹		x10	31. 1. 2020.	12. 3. 2020.11	X

Bolest uzrokovana respiratornim problemima uočena je krajem 2019.

Vijeće ministara BiH proglasilo je, potaknuto epidemijom, izvanredno stanje 17. 3. 2020. i aktiviralo rad Koordinacijskog tijela za zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH (Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2020), čime je pokrenuto djelovanje mehanizma kriznog upravljanja. Karakteristika BiH je da su većinu mjera zasebno uvodila dva postojeća entiteta i jedan distrikt. Naravno, takav sustav negativno je utjecao na koherentnost provedbe. Dovoljno je naglasiti da je, unatoč tome

¹⁸ Iako epidemija formalno nije proglašena, rusko ministarstvo zdravstva donijelo je upute za postupanje u epidemiji SARS-COV-2, čime je posredno stanje definirano kao epidemija.

¹⁹ Radilo se o za Sloveniju složenom razdoblju promjene vladajuće koalicije, tranzicije vlasti i formiranja nove vlade. Epidemiju SARS-COV-2 proglasila je 12. 3. 2020. vlada Marjana Šarca, koju je dan kasnije naslijedila vlada pod vodstvom Janeza Janše. Nova vlada već je na prvoj sjednici 13. 3. 2020. osnovala Krizni stožer Republike Slovenije za svladavanje i kontrolu epidemije SARS-COV-2 (Vlada Republike Slovenije, 2020a).

²⁰ U Hrvatskoj je proglašena epidemija (Ministar zdravstva donio je Odluku o proglašenju epidemije bolesti SARS-COV-2, uzrokovane virusom SARS-CoV-2), ali ne i izvanredno stanje.

²¹ Iako epidemija formalno nije proglašena, krajem siječnja osnovana je specijalna grupa za kontrolu epidemije, a krajem siječnja 2020. na razini provincija proglašeno je izvanredno stanje za javno zdravlje.

što je na razini države izvanredno stanje proglašeno 17. 3. 2020., Republika Srpska izvanredno stanje proglasila 28. 3. s početkom važenja od 3. 4. 2020.

Mjere koje su države poduzimale možemo promatrati na nekoliko razina: zdravstveno determinirane mjere, gospodarski determinirane mjere i politički determinirane mjere. Kako se u brojnim aspektima radilo o izvanrednim mjerama usmjerenim na očuvanje sigurnosti pojedinaca, ekonomske sigurnosti, a time i nacionalne sigurnosti država, možemo govoriti o procesima sekuritizacije kao aspektu odgovora na krizu. U tom je smislu, uz navedene mjere i aktivnosti nositelja vlasti, sekuritizatora, koji su ih definirali i implementirali, važno u obzir uzeti i odgovor javnosti.

4.2. Analiza SARS-COV-2 i zdravstvene mjere

Analizom mjera koje su se poduzimale temeljem zdravstvenih zahtjeva sprečavanja širenja bolesti uz prilagođavanje zdravstvenog i bolničkog sistema kako bi što učinkovitije odgovorilo na izazove pandemije, utvrđujemo da je primjenjeno sljedeće:

Ograničavanje kretanja i okupljanja ljudi. Ta je mjera obuhvaćala kretanje ljudi unutar država – samoizolaciju, zabranu javnih okupljanja, zatvaranje obrazovnih institucija i prelazak na online nastavu, zabranu rada ugostiteljskih i drugih uslužnih objekata kod kojih se ostvaruje bliski kontakt s klijentom, ograničavanje kretanja na određene dijelove države, pa čak i policijski sat.

Pojačan je nadzor putnika u javnom transportu. Restrikcije su uvedene u vezi s ulaskom vlastitih i stranih državljana na prostor države – obvezne, najčešće četrnaestodnevne izolacije, zabrana ulaska u državu.²²

Najavljivane su, a u nekim državama i uvedene²³ mjere praćenja kretanja oboljelih i onih u samoizolaciji putem mobilnih aplikacija. Rasprava se nije otvarala samo na nacionalnoj

---

²² BiH je 15. 3. 2020. uvela 14-dnevnu izolaciju za sve koji su ulazili u zemlju i zabranu ulaska u zemlju državljana država manje zahvaćenih epidemijom, a 24. 3. 2020. bio je zabranjen ulazak svih stranaca u zemlju. Hrvatska je već 2. 2. 2020. uvela posebne mjere za osobe koje su dolazile iz Kine.

²³ *Večernji list*, Istražili smo: Kako države diljem svijeta nadziru mobitele u vrijeme pandemije,

razini, uključujući i Hrvatsku, već i na razini EU-a kroz aktivnosti Europske komisije²⁴ i Europskog parlamenta²⁵. Preporučene su mjere za razvoj zajedničkog pristupa EU-a primjeni mobilnih aplikacija i podataka za odgovor na pandemiju koronavirusa. Najava navedenih mjera otvorila je brojne rasprave u vezi s mogućnošću zloporaba i kršenja ljudskih prava.

Tabela 13. Poduzete mjere u promatranim državama u vezi s pojavom pandemije

	Bi H	Hrvatsk a	Italij a	Kin a	Madarsk a	Rusij a	SA D	Slovenij a	Srbij a
Zatvaranje obrazovnih institucija	X	X	X	X	X	X		X	X
Ograničavanje kretanja po prostoru države	X	X	X	X		X		X	X
Ograničenje ulaska u državu i karantena	X	X	X		X	X	X	X	X
Zabrana javnih okupljanja	X	X	X	X	X			X	X
Policijski sat	X								X

Uvedene mjere su u većini država rezultirale značajnim smanjenjem broja oboljelih te već tokom maja dolazi do smanjivanja restrikcija. Slovenija je vrlo brzo, već 15. 5.

²⁴ Vidi: Europska komisija, Komunikacija Komisije, Smjernice za zaštitu podataka u aplikacijama kojima se podupire suzbijanje pandemije bolesti SARS-COV-2 (2020/C 124 I/01); The European Commission (2020), Commission Recommendation (EU) 2020/518 of 8 April 2020 on a common Union toolbox for the use of technology and data to combat and exit from the SARS-COV-2 crisis, in particular concerning mobile applications and the use of anonymised mobility data. Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2020/518/oj> (15. 1. 2021.).

²⁵ Vidi: European Parliament (2020), EU coordinated action to combat the SARS-COV-2 pandemic and its consequences. Parliament resolution of 17 April 2020 on EU coordinated action to combat the SARS-COV-2 pandemic and its consequences (2020/2616(RSP)).

2020.godine, kao prva u Europi, objavila kraj epidemije (Vlada Republike Slovenije, 2020b). Pratile su je i druge države, uključujući BiH.

4.3.Privredne mjere

Sama pandemija kao i mjere koje su donesene za suzbijanje pandemije izuzetno negativno su se odrazile na privredu Bosne i Hercegovine kao i na privredu u čitavom svijetu.²⁶ Dolazilo je do zatvaranja cijelih privrednih grana, što je neminovno vodilo ka gubitku radnih mjesta što je potenciralo socijalni problem kako s obzirom na zaposlenike tako i s obzirom na poslodavce. To je države poticalo na izvanredne mjere pomoći gospodarstvu kako bi se očuvali poslovni subjekti i zaposlenost te ublažile posljedice epidemije.²⁷

Fiskalne mjere:

- socijalne potpore i osiguravanje minimalnih plaća zaposlenika, potpore nezaposlenima (BiH, Hrvatska, Italija, Kina, Mađarska, Rusija, SAD, Slovenija, Srbija),
- relokaciju proračunskih sredstava u zdravstveni sektor (BiH, Hrvatska, Italija, Kina, Mađarska, Rusija, SAD, Slovenija, Srbija),
- mjere za ublažavanje fiskalnog tereta za poduzeća i socijalnih doprinosa poslodavaca (Hrvatska, Italija, Kina, Mađarska, Rusija, SAD, Slovenija, Srbija).
- monetarne mjere:

---

²⁶ Vezano uz utjecaj krize na gospodarstvo Republike Hrvatske, vidi šire u: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2021), Učinci pandemije bolesti SARS-COV-2 na društvoekonomске pokazatelje. Dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv/SARS-COV-2/bdp_2_q.html (15. 1. 2021.) i Rogić Dumančić, L. (2020), Utjecaj SARS-COV-2 krize na hrvatsko gospodarstvo. Dostupno na http://www.hde.hr/ekonomskapolitikahrvatske/publikacija/eph2001/004_Rogic_Bogdan_Raguz.pdf (15. 1. 2021.).

²⁷ U BiH je Vlada uvela zabranu podizanja cijena za velik broj prehrambenih, sanitacijskih i zaštitnih proizvoda, uvedene su odgode plaćanja poreza i otplata kredita te direktna financijska pomoć gospodarstvu za održanje zaposlenosti te subvencioniranje plaća. Vidi šire u: Deloitte, Vlada iznijela prijedlog mjera za pomoć gospodarstvu uslijed epidemije koronavirusa, ožujak 2020. Dostupno na <https://www2.deloitte.com/hr/hr/pages/tax/articles/vlada-prijedlog-mjeragospodarstvo-koronavirus.html> (15. 1. 2021.); Drugi paket mjera Vlade RH za pomoć gospodarstvu uslijed epidemije koronavirusa, travanj 2020. Dostupno na <https://www2.deloitte.com/hr/hr/pages/tax/articles/SARS-COV-2-vlada-prijedlog-mjera-gospodarstvo-koronavirus.html> (15. 1. 2021.).

- moratorije ili restrukturiranje otplate određenih skupina kredita i odgoda plaćanja režija (BiH, Hrvatska, Italija, Kina, Mađarska, Rusija, SAD, Slovenija, Srbija),
- mjere za održavanje likvidnosti (Hrvatska, Italija, Kina, Mađarska, Rusija, SAD, Slovenija, Srbija),
- subvencioniranje kamata (Mađarska, Rusija), smanjivanje kamatnih stopa (Kina, Rusija, SAD, Srbija) i garancije na kredite (SAD, Slovenija, Srbija), uvođenje instrumenata za poticanje kreditiranja (Kina, SAD),
- promjena metodologije izračuna rizika u cilju stimulacije financiranja (Rusija),
- intervencije na deviznom tržištu kako bi se održala stabilnost tečaja tijekom razdoblja krize (Hrvatska, Kina, Srbija), otkup tržišnih viškova strateških dobara (Hrvatska) i druge mjere potpore gospodarstvu.

Naravno, mjere poticja privredi pratili su i brojna neslaganja oko pitanja dopuštenosti državne intervencije i zaštitnih mjera u zemljama članicama EU-a.

4.4.SARS-COV-2 i političke mjere

Pandemija SARS-COV-2 je svojim pojavljivanjem prvenstveno ugrozila zdravstveni sistem u Bosni i Hercegovini a tako i zdravstvene sisteme u čitavom svijetu. Nadalje njeno pojavljivanje uticalo je na privredu, a sve to je neminovno dovelo do uticaja na politiku i političke procese kako u Bosni i Hercegovini tako i u svijetu. Otvorila se rasprava između pozicije i opozicije o politikama odgovora na krizu. U ovom radu već je bilo govora o složenoj ustavnoj strukturi Bosne i Hercegovine koju prati veliki broj političkih stranaka, reklo bi se i prevelik. Tako da u ovom dijelu nećemo puno govoriti osim da je opozicija u velikoj mjeri kritikovala odluke vladajućih struktura koje su se donosile u cilju suzbijanje pandemije, suzbijanja posljedica pandemije. Sve je problematizirano, svaka odluka koja je donesena u cilju suzbijanja pandemije je probematizirana.

Kada se govori o uticaju pandemije na politička dešavanja, ne možemo a da ne spomenemo i održavanje parlamentarnih izbora. Naime, u nekim državama 2020.godina je bila godina u kojoj su se održavali parlamentarni izbori.²⁸

Mjere u borbi protiv pandemije, koje je donosila vladajuća struktura, značajno su uticale na mobilnost predstavnika političkih stranaka i birača. Donesene mjere su uticale na sadržaj, dinamiku i učinkovitost izborne kampanje a u konačnici i na izlazak građana na biračka mjesta. Predstavnicima vladajućih stranaka u takvim su uslovima bili u prednosti jer su oni donosili odluke o mjerama za suzbijanje pandemije i posljedica pandemije. Uz to, vladajuće strukture, su mogle da manipulišu terminom održavanja parlamentarnih izbora. Sami termini održavanja izbora i potencijalne manipulacije terminom od vladajućih političkih struktura nametali su se kao središnje političko pitanje.²⁹ Uz to se problematiziralo kako se mjere borbe protiv epidemije ublažavaju neutemeljeno, kako popuštanje mjera nije zdravstveno opravdano te kako se mjere ublažavaju zbog izbora. Iako je to razumljiv dio političke borbe, kako sa strane vlasti tako i sa strane opozicije, sve je to dovodilo u pitanje ne samo demokratski proces i zahtjev jednakih uvjeta za sve sudionike izbornog procesa nego i povjerenje javnosti u borbu s epidemijom.

Posebnu pažnju zaokupljali su pokušaji zloupotrebe režima izvanrednih stanja za jačanje represivnih i drugih ovlasti vlastodržaca. Mađarska nacionalna skupština usvojila je 30. 3. 2020. novi Zakon o izvanrednom stanju i ovlasila predsjednika Vlade da tijekom izvanrednog stanja upravlja dekretima (Library of Congress, 2020).²⁰ Istim Zakonom penalizira se i širenje dezinformacija koje ometaju borbu protiv pandemije, što je opozicija protumačila kao mogućnost cenzure i ograničavanja političkih prava.

---

²⁸ Pregled izbora i referenduma u Europi može se naći na: Council of Europe (2020), Impact of SARS-COV-2 on elections and referenda in Europe. Dostupno na <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/elecdata-covid-impact> (15. 1. 2021.).

²⁹ U Srbiji su parlamentarni izbori održani 21. 6. 2020. Opravdanost prigovora o manipulaciji izborima potvrdilo je ponovno jačanje restriktivnih mjera neposredno nakon provedenih izbora. Predsjednik Srbije Vučić je već 7. 7. 2020. u svom obraćanju naveo kako je taj dan "najteži dan u Srbiji jer je preminulo 13 osoba, a 120 oboljelih je na respiratoru" i najavio "ponovnu mogućnost uvođenja policijskog sata" (Predsjednik Republike Srbije, 2020).²⁰

4.5. Sigurnosne prijetnje koje prate pandemiju

Kriza potaknuta pandemijom SARS-COV-2 pokazuje se višedimenzionalnom te nadilazi isključivo zdravstvene, humanitarne, socijalne i privredne aspekte. Turkcan upozorava kako “pandemija SARS-COV-2 predstavlja egzistencijalnu prijetnju ljudskoj sigurnosti” te kako “pandemije ne samo uzrokuju povećanu razinu smrtnosti već i negativno utječu na ekonomsku, socijalnu i političku strukturu zemlje” (Turkcan, 2020, str. 1).

Prijetnje su generirane i neizvjesnošću te nedostatkom podataka o samoj prirodi bolesti koja je generirala pandemiju. Naime, u vezi s Kinom kao izvorom pandemije temeljno obilježje bila je sumnja da je Kina selektivno i s upitnom tačnošću informirala kako o širenju bolesti³⁰ tako i o mjerama koje su poduzimane. S druge strane Mike Ryan, izvršni direktor programa WHO za izvanredna zdravstvena stanja, čestitao je zdravstvenim radnicima i stanovništvu u Kini na obuzdavanju epidemije (Burki, 2020, str. 1). Kina je vrlo brzo blokirala prostore zahvaćene epidemijom, raspolagala je uz to i s velikim količinama zaštitne opreme, a stanovništvo se pridržavalo propisanih mjera (šire u ibid., str. 1-2). Međutim međunarodni ekspertni tim WHO-a dobio je tek početkom 2021. – dakle više od godinu dana nakon izbivanja epidemije u Kini, i to ne bez prepreka³¹ – suglasnost kineskih vlasti da dođe u Kinu i Wuhan te istraži još uvijek otvorena pitanja o porijeklu bolesti SARS-COV-2.

4.6. Geopolitičke prijetnje

Pojedini državni akteri, posebno iz autokratskih sustava, svjesni da učinkovitost postupanja u uvjetima kriza značajno determinira status država i njihovog vodstva na vanjskom i unutarnjem političkom planu, takvu su situaciju koristili za ideološko nadmetanje. Pritom su, svjesni da je demokratski proces znatno zahtjevniji, posebno u

---

³⁰ Vidi: Congressional Research Service, SARS-COV-2 and China: A Chronology of Events (December 2019-January 2020), CRS Report, 13. 5. 2020., str. 4-12.

³¹ *Jutarnji list*, Tek što su stigli, strani eksperti naletjeli na prve prepreke. Kina, čini se, želi kontrolirati istragu, 14. 1. 2021. Dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/tek-sto-su-stiglistrani-eksperti-naletjeli-na-prve-prepreke-kina-cini-se-zeli-kontrolirati-istragu-15042859> (17. 1. 2021.).

nametanju ograničenja kretanju i drugim osobnim slobodama, i da uvođenje potrebnih kriznih mjera otvara društvenu raspravu, kao sredstvo koristili primarno informacijske i dezinformacijske operacije te tajne operacije preko društvenih mreža. Cilj je tih operacija s jedne strane bio popraviti međunarodni imidž njihovih nositelja (Kina se npr. trudila otkloniti odgovornost za izbijanje pandemije), a s druge ukazati na nesposobnost demokratskih država da učinkovito odgovore na krize. Pritom se npr. problematiziralo EU i SAD te njihovo postupanje u krizi i širila se konfuzija o porijeklu³² i zdravstvenim implikacijama virusa SARS-COV-2. Pandemija se kontinuirano predstavljala kao slabost demokratskih sistema da učinkovito upravljaju krizom (European External Action Service, 2020, str. 4). Poruke iz Kine, zajedno s onima iz Irana i Rusije, sugerirale su da su odgovori demokratskih zemalja na širenje bolesti SARS-COV-2 bili katastrofalni, a da su autokratske države dobro upravljale pandemijom (Kurlantzick, 2020). Iz EU-a su dolazili odgovori kako su, “unatoč potencijalno ozbiljnom utjecaju na javno zdravlje, službeni i državni izvori iz različitih vlada, uključujući Rusiju i – u manjoj mjeri – Kinu nastavili širiti i usmjeravati narative zavjere i dezinformacije prema javnosti kako EU-a tako i šireg susjedstva” (European External Action Service, 2020, str. 2). Rastuće zaoštavanje međuodnosa ključnih subjekata na međunarodnoj sceni dodatno aktualizira zabrinutost “da odnosi u međunarodnoj zajednici teže kompeticiji, a ne suradnji” koju u kontekstu analize geopolitičkih učinaka pandemije SARS-COV-2 iznose Zorko i Lučev (2021, str. 91). Osim što je podloga za geopolitička nadmetanja, “širenje pogrešnih informacija i dezinformacija te teorija zavjere prijetnja je demokraciji (...) te uzrok rastućeg nepovjerenja u vlade i medije” (European Commission, 2020, str. 20) kao bitne sastavnice demokratskog sustava.

---

³² Ruska vojna obavještajna služba širila je dezinformacije kojima su se osnaživale kineske tvrdnje kako je virus stvoren u SAD-u, kako je koronavirus napor SAD-a da nametne svoju viziju “svjetskog poretka” te kako je SARS-COV-2 eksperiment za manipulaciju svijetom (The Hill, 2020; Department of Homeland Security, 2020, str. 11-12).

4.7. Političke prijetnje

Sa pojavom pandemije pojavile su se i političke prijetnje. Predstavnici vlasti, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u svijetu susreli su se sa krizom, koju nije bilo moguće kontrolisati a da bi se zadovoljili građani. Tu se prvenstveno misli na mjere za suzbijanje pandemije, koje su donosile državne vlasti, a koje nisu bile “popularne” kod građana. Predstavnici vlasti su bili pred iskušenje, morali su donositi ne popularne mjere za suzbijanje pandemije a s druge strane bili su izloženi kritici opozicije koja je u startu bila protiv većine donesenih odluka vlasti.

Predstavnici vlasti su tako domaće javnosti uvjerali u sposobnosti vlastitih političkih elita za borbu tj. suzbijanje pandemije. Stvaranju konfuzije pridonosile su i vladajuće političke elite samih demokratskih država. S jedne strane to je bilo početno nesnalaženje u odgovoru na krizu, koje se za razliku od prakse autokratskih država nije moglo sakriti od javnosti, a s druge je dolazilo i do političkih manevara s upitnim utemeljenjem koji se mogu tumačiti kao korištenje pandemije za postizanje partikularnih političkih uspjeha koji konačno dovode, tj. mogu dovesti do značajnih sigurnosnih prijetnji na osnovi derogiranja demokratskih standarda. Tu se primarno misli na u radu već obrađene aktivnosti pojedinih političkih aktera vezane uz: termine održavanja izbora, prvenstveno kroz pokušaj osiguravanja za vlast politički najpovoljnijeg trenutka, jačanje izvršnih ovlasti uz istovremeno smanjivanje odgovornosti prema predstavničkim tijelima, rasprave o modalitetima praćenja oboljelih putem mobilnih aplikacija, koje su u javnosti izazivale zabrinutost zbog mogućeg ograničavanja sloboda te neustavnog i nedemokratskog zadiranja u privatnost građana.

4.8. Kibernetički kriminal

Značajna posljedica uvedenih mjera obuzdavanja pandemije bila je nestašica zaštitnih sredstava s jedne strane te lockdown, tj. značajno ograničavanje kretanje ljudi s druge. Takvo stanje rezultiralo je porastom korištenja interneta za kupovinu, obavljanje posla, informiranje i zabavu, i to u “obujmu koji nikad ranije nije zabilježen” (Europol, 2020a). Upravo ovakva situacija otvorila je širok prostor zloupotrebe kibernetičkog prostora

kibernetičkim napadima, pa i napadima na kritičnu zdravstvenu infrastrukturu, u globalu otvorila je proctor kibernetičkom kriminalu. Kriminalci su brzo iskoristili mogućnosti koje je otvorila kriza i prilagodili načine rada ili razvili nove kriminalne aktivnosti (Europol, 2020b). Intenzivirale su se već tradicionalne phishing, ransomware i malware kampanje i krađa ličnih podataka. Online objave materijala sa seksualnim zlostavljanjem djece zabilježile su nagli skok na vrhuncu krize SARS-COV-2 (Europol, 2020b).³³ Organizirani kriminal uključio se i u online prijevaru prodajom krivotvorene robe, pri čemu je posebno bila zabrinjavajuća prodaja krivotvorene zaštitne opreme, testova za SARS-COV-2 i lijekova, ili robe koja nikad nije isporučena.³⁴ Istovremeno je s restrikcijama kretanja došlo do kratkotrajnog smanjivanja broja ilegalnih migranata na rutama prema Europi, ali i brze prilagodbe organiziranog kriminala i pojačanog angažmana u organizaciji ilegalnih migracija. Pojavom pandemije došlo je do širenja dezinformacija. Obzirom da se raspolagalo sa vrlo malo podataka o pandemiji to je otvorilo prostor za širenje dezinformacija o istoj te posljedice same pandemije.

4.9. Koruptivne prijetnje

Samo izbijanje pandemije pratile su i koruptivne radnje koje su vezane usko za samu pandemiju. Prilikom odgovaranja na krizu i donošenja mjera i radnji na suzbijanju pandemije, donosile su se odluke koje nisu prolazile standardne procedure, tu se prvenstveno misli na raspisivanje tendera, te druge zakonom propisane procedure za nabavku materijala i opreme. Te odluke su se uglavnom odnosile na nabavku medicinske opreme te druge opreme koja bi se koristila u suzbijanju posljedica pandemije. Tako dolazi do slučajeva profiterstva ali što je porazno dolazi se do sumnji u zloupotrebe od najviših dužnosnika. Tako npr., u Bosni i Hercegovini su, u tzv. “Aferi respiratori” povezanoj s koruptivnim radnjama u nabavci respiratora, krajem maja 2020. uhapšeni premijer Federacije BiH i direktor Federalne uprave civilne zaštite.³⁵ Radilo se o dvije

---

³³ Vidi šire u: Europol, 2020c; Department of Homeland Security, 2020, str. 9.

³⁴ Vidi šire u: Europol, 2020b.

³⁵ Početkom siječnja 2021. sud je u cijelosti potvrdio optužnicu podignutu protiv predsjednika vlade Federacije BiH Fadila Novalića, njegove zamjenice i ministrice financija Jelke Miličević, bivšeg ravnatelja

najodgovornije osobe u Federaciji Bosne i Hercegovine za borbu s epidemijom. Sličan je slučaj zabilježen i u Sloveniji, gdje je također radilo o pogodovanju i političkim intervencijama vladajućih u sumnjivim poslovima nabave potrebnog materijala za borbu s koronavirusom, što je završilo hapšenjem ministra gospodarstva te ostavkom ministra unutarnjih poslova i direktora policije.³⁶ Interes javnosti u Hrvatskoj³⁷ potakla je odluka Vlade o nabavi zaštitne opreme preko tvrtke osnovane samo nekoliko mjeseci ranije.³⁸

4.10. Ekstremistički pokreti

Samim početkom pandemije SARS-COV-2 mogli su se primijetiti organizacije ili osobe koje zagovaraju organizaciju protesta, protesta koji bi bili usmjereni protiv ograničavanja kretanja, obaveze nošenja zaštitnih maski i slično, u globalu protesta protiv mjere za ublažavanje posljedica pandemije ili protesta protiv mjera daljeg širenja pandemije. Ti su protesti, u kojima su sudjelovali protivnici cijepljenja i drugi, dobili snažniji zamah nakon ljeta s početkom drugog vala pandemije. Značajno su tome pridonosili nejasni, često dvosmisleni i nedovoljno argumentirani stavovi, izjave i politike nositelja vlasti. Jedan od izrazitijih primjera bilo je kontinuirano protivljenje američkog predsjednika Trumpa

---

Civilne zaštite Fahrudina Solaka i vlasnika tvrtke "Srebrena malina" Fikreta Hodžića. Optužnica ih tereti za udruživanje radi počinjenja kaznenih djela te za zlorabu položaja ili ovlasti, primanje nagrade ili drugog oblika koristi radi trgovine utjecajem. Dnevnik. hr., Podignuta optužnica protiv ministrice i premijera Federacije BiH zbog sramotne afere s respiratorima, 4. siječnja 2021. Dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/bih-potvrdjenaoptuznica-protiv-premijera-i-ministrice-zbog-nabavke-respiratora---634669.html> (16. 1. 2021.).

³⁶ Vidi šire u: *24 sata*, Pogodovali pojedinim tvrtkama i "debelo" preplatili respiratore, ministri prisiljeni na ostavke! Dostupno na <https://www.24sata.hr/news/pogodovali-pojedinim-tvrtkama-i-debelo-preplatili-respiratore-ministri-prisiljeni-na-ostavke-703935> (1. 11. 2020.) i *Delo*, Notranji minister Hojs nepreklicno odstopil, Janša odstop sprejel, 30. 6. 2020. Dostupno na

³⁷ Tportal.hr. (2020). Vlasnik firme koja je dobila milijunski posao s maskama otkrio detalje za tportal: Ovo je na granici isplativosti, mogao bih završiti u minusu. Dostupno na <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/vlasnik-firme-koja-je-dobila-milijunski-posao-s-maskama-otkrio-detalje-za-tportal-ov-je-na-granici-isplativosti-mogao-bih-završiti-u-minusu-foto-20200320> (16. 1. 2021.).

³⁸ Odluka Vlade RH o isplati predujma od 18.937.500,00 kuna Medical and pharm trading d.o.o. za nabavu zaštitnih maski za potrebe sprečavanja širenja bolesti "SARS-COV-2" uzrokovane virusom SARS-CoV-2. Vlada Republike Hrvatske (2021), 217. (telefonska) sjednica Vlade Republike Hrvatske. Dostupno na <https://vlada.gov.hr/sjednice/217-telefonska-sjednica-vladerepublike-hrvatske-29035/29035> (16. 1. 2021.).

nošenju zaštitnih maski. Takvi protesti, osim što su generirali radikalizaciju, značajno su slabili funkcionalnu sposobnost institucionalnog sustava u borbi s krizom.

4.11. Nadležnost u provođenju mjera protiv pandemije

U ovom dijelu rada želi se reći nešto više o načinu vršenja odnosno provođenja mjera koje su donesene od strane vladajućih struktura a tiču se suzbijanja pandemije. Opet se moramo vratiti na složenu ustavnu struktura Bosne i Hercegovine, što je samo po sebi dovelo do vrlo složenog sektora sigurnosti u samoj Bosni i Hercegovini. U ovom radu već je bilo govora o tome pa se nećemo ponavljati, samo ćemo pomenuti da su prethodnim poglavljima navedene nadležnosti agencija za provođenje zakona. Pošto je pandemija utvrđena krajem 2019.godine a još nije u cjelosti suzbijena, neka su predviđanja da će ponovo doći rasta oboljelih, svjedoci smo dešavanja donošenja mjera za suzbijanje odnosno provođenja mjera. Složen sistem sigurnosti je doveo do toga da su većinu mjera provodili policijske agencije iz Prvog organizacionog nivoa, odnosno Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, policijski službenici Ministarstva unutrašnjih poslova R. Srpske u Republici Srpskoj a u Distriktu Brčko, Policija Brčko Distrikta. Ovdje se misli na provođenje odnosno kontrolu mjera kao što su zabrana kretanja, karantin, nošenje maski dr. Pored provođenja mjera oni su morali provoditi i redovne poslove i zadatke iz svojih nadležnosti. Samim tim bili su izloženi mogućnosti zaraze, čime nisu ugrožavali samo svoj život već i život svoje porodice. Opremljenost policijskih službenika sigurno nije bila adekvatna za rad u uslovima pandemija a posebno za rad sa licima koja boluju od pandemije. Iz svega ovoga proizilazi da su policijski službenici iz ovih agencija bili najizloženiji i da su podnijeli najveći teret borbe protiv pandemije.

ZAKLJUČAK

Na kraju je važno da istaknemo kako su sve polazne hipoteze dokazane. Prvenstveno, pisanju ovog rada je pristupljeno multidisciplinarno. Na identificiranom problemu nedostatka sistemskih istraživanja stanja i problematike menadžmenta sigurnosti koje je povezano sa znanjima kadrova i njihovom osposobljenošću za rad u uvjetima pandemije izazvane SARS-COV-2, gdje je u sistemima u Bosni i Hercegovini utvrđena i potreba za provedbom takvih istraživanja. Stoga je bilo bitno posvetiti se ovoj problematici sa jednog šireg pristupa - multidisciplinarnog, pa bi se taj problem istraživanja mogao nazvati i integralnim pristupom razvoju SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmentu sigurnosti. Pri tome je dat jedan teorijski osvrt na problematiku, a potom je provedeno tako reći istraživanje s ciljem dobivanja kvalitetnih rezultata, kojim se doprinijelo produbljivanju istraživanja. Tako da se ovaj rad može smatrati svojevrsnim uvodom u problematiku, te koji sada daje mnoge smjernice budućim istraživačima za efikasno prevazilaženje dosadašnjeg stanja, te poboljšanja SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti u državi Bosni i Hercegovini. Kako bi se evaluirao na adekvatan način problem istraživanja, u radu su se, u empirijskom dijelu, koristile neke metode i tehnike bilo na određenom uzorku ispitanika koji su upoznati sa problematikom istraživanja, bilo da se vrši analiza sadržaja iz postojećih - sekundarnih istraživanja.

Iako su sigurnosne politike savremenih država u svojim strateškim dokumentima uglavnom akceptirale i ugrožavanje zdravstvene sigurnosti, sistemi nacionalne sigurnosti ipak nisu bili formatirani za učinkovit odgovor na ugrožavanje zdravlja ljudi zaraznim bolestima koje imaju pandemijske razmjere. Pokazalo se da su sistemi nacionalne sigurnosti i nadalje formatirani prvenstveno za odbranu države od oružane agresije, zbog čega su prvenstveno oslonjeni na elemente tvrde moći, odnosno obrambeni, policijski i sigurnosno-obavještajni segment. Pokazalo se da formalizacija pandemija/epidemija kao sigurnosnih prijetnji u strategijama sigurnosti nije bila praćena i operacionalizacijom u sistemu nacionalne sigurnosti koji bi jamčio učinkovit odgovor, kao što je to slučaj kod nekih drugih prijetnji, uključujući agresiju i terorizam.

Uz fokusiranost na državu kao središnji aspekt tradicionalne sigurnosne paradigme, potrebno je fokusirati se i na državnu strukturu, pri čemu moramo imati na umu da pandemija/epidemija nije jedina prijetnja te vrste. Tu su i prijetnje socijalnih, političkih i

društvenih podjela, siromaštva, niske razine funkcionalnog znanja kod djece, koje također – često neuočljivo, ali kontinuirano – nagrizaju državnu strukturu u svim njenim aspektima. Pokazalo se da izvanredne mjere liderima s autokratskim tendencijama mogu otvarati prostor za limitiranje demokratskih standarda i pokušaje jačanja političke moći, što ukazuje na važnost ostvarivanja balansa između sigurnosti i ličnih sloboda. Praksa mnogih zemalja u prvom valu pandemije SARS-COV-2 pokazuje da to nije nimalo jednostavna zadaća te da će zahtijevati temeljita istraživanja i analize za svrhu pronalaženja novih institucionalnih rješenja. Pritom je posebno važno osigurati dobro krizno komuniciranje ne samo radi kvalitetnog i pravovremenog upoznavanja javnosti nego i radi preveniranja učinaka dezinformacijskih kampanja. Recentna pandemija SARS-COV-2 utjecala je na to da politika zaštite od ove opasnosti bude fokusirana na pojedinca i njegovo osvješćivanje kroz javne kampanje putem programa koji podrazumijevaju pristup široj javnosti.

Provedena su i istraživanja problema provođenjem upitnika na ciljnim grupama, a između ostalih i na studentima sigurnosnih i mirovnih studija, jer ispitanici posjeduju temeljna teorijska znanja o razvoju SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmentu integralne sigurnosti, a većina ih je i zaposlena u raznim organizacijama, pa su time mogli dati svoja mišljenja o problematici SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti u praksi. Iz postavljenog cilja istraživanja dobijene su nove spoznaje, ali i dati zadaci budućim istraživačima. Dakle, predmet glavnih ciljeva ovog rada je analizirati problematiku SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti u teoriji SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti, u zakonskoj regulativi sigurnosti, te u međunarodnim normama za sisteme upravljanja. Ujedno, cilj je bio što kvalitetnije izraditi empirijski dio kao instrument za istraživanje menadžmenta sigurnosti, te provesti istraživanje SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti i dosadašnje stanje u tom sektoru. Na kraju, predmet ovog istraživanja je prikazati, analizirati i obrazložiti rezultate istraživanja SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti. Teorijske, odnosno znanstvene osnove SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta integralne sigurnosti temelje se na osnovnim teorijskim načelima SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti, kao zasebnim područjima, a tek na poslijetku na njihovoj međusobnoj integraciji. U osnovne funkcije

SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta spadaju planiranje, organiziranje, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontrola, koje je bez sumnje potrebno integrirano ostvariti u svakom poslovnom sistemu. Dokaz takve integracije svakako je od velikog doprinosa ulozi SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta. Da bi se ostvario jedan kvalitetan pristup toj temi i da bi se sistematično istražilo područje rada, uz multidisciplinarni pristup u teorijskom, ali i praktičnom smislu i svim vidovima sigurnosti se prišlo dosta kritički. Istraživani pristup kako je navedeno jeste multidisciplinarni, te se bavi i pitanjima upravljanja u sektoru sigurnosti, a sam može determinirati razne situacije koje mogu biti ne samo vojna prijetnja ili pak neki vid savremenih asimetričnih prijetnji, terorizma i sl., nego i pandemije poput izazova sa SARS-COV-2, te interpersonalna, koja podrazumijeva jasan sistem odlučivanja kao značajan faktor zajedno s koordinacijom. Razjedinjenost, ali i međusobna neusklađenost područja sigurnosti pridonose jedino dezintegraciji u praksi. Upravo se takva dezintegracija izuzetno negativno odražava na samu organizaciju sigurnosti kroz poslovanje. Izgradnjom jasnog sistema SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta ukazano je i na propuste dosadašnje prakse, sa nadom da će se poboljšati rad i djelovanje u kriznim situacijama, ali i smanjiti troškovi te unaprijediti ukupna slika u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine. Važno je napomenuti i da je pojedinačna primjena, odnosno implementacija međunarodnih normi u organizacijama od izričitog značaja jer one kao takve najviše pridonose sistemskom unapređivanju sigurnosti sveobuhvatnog poslovanja. Osim toga, sa sobom donose nove organizacijske i procesne podjele, pa time i potrebu integracije sistema upravljanja po međunarodnim normama.

Trebali bi biti ostvareni ciljevi istraživanja u smislu da bi budući čitalac mogao spoznati istinu i zakonitosti, perspektive u okviru teme koja je cilj istraživanja, te teorijski iskazati njene komparativne prednosti i sve benefite koji bi mogli biti ostvareni pravilnom implementacijom znanja i vještina u cilju razvoja vlastitih kapaciteta i saznanja u smislu implementacije i razvoja SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti, a što bi rezultiralo i boljim spremnostima na kvalitetan odgovor i poboljšalo ukupnu sliku dosadašnjeg stanja. Teorijski doprinos i saznanja do kojih će se doći u ovom radu prvi su korak ka praktičnim vještinama i razvojem istih u stvarnom svijetu, a zbog toga su ciljano i sistematično vršena istraživanja i razmišljanja na tom fonu. Ako se ovom radu da dobra

teorijska osnova i smjernice za unaprjeđenje, onda se sa dobro razvijenom postojećom infrastrukturom može očekivati, ali i ostvariti evidentan napredak na planu reformi i integracija novih doktrina SARS-COV-2 sigurnosnih mjera. Same druge društvene koristi su mnogostruke, a među najvažnijima koje su navedene jesu i smjernice koje su sada korak naprijed ka povećanju napora da se u državi napravi kvalitetan okvir SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sigurnosti kroz jedan multidisciplinarni pristup, što bi rezultiralo povećanjem sposobnosti države da odgovori na razne vrste vojnih i nevojnih prijetnji i ugrožavanje sigurnosti. Cilj je bio istražiti i predstaviti kapacitete koji bi mogli biti angažovani u implementaciji budućih planova koji bi vodili društvo ka povećanju sigurnosti i blagostanja, te sprječavanja svake vrste nesigurnosti. Kvalitet SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta u sistemu sigurnosti direktno utiče na kvalitet rada i način funkcionisanja sistema sigurnosti u cjelini. Tako da su dokazane hipoteze u ovom istraživanju prema kojima je sistem menadžmenta koji rukovodi sistemom sprečavanja širenja SARS-COV-2 i upravlja opštom sigurnosti ujedno menadžment strukture koja zavisi i od kvaliteta, znanja, vještina i sposobnosti pripadnika sistema sigurnosti u smislu obrazovanja kadrova i stepena njihove obučenosti i sposobnosti. Također, dokazana je i pomoćna hipoteza koja iznosi tvrdnju da sistem sigurnosti BiH ne može ostvariti značajan napredak ukoliko pripadnici sistema sigurnosti nisu dovoljno informisani i nemaju izgrađenu svijest o potencijalnoj opasnosti od širenja SARS-COV-2, te postavljanja adekvatnih sigurnosnih mjera i menadžmenta u istom. Dokazane su i druge pomoćne hipoteze koje tvrde da EU ima sistem za podršku izgradnje SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta u sistemima zemalja članica i zemalja potencijalnih kandidata. Također, govorilo se i potvrdila se i pomoćna hipoteza u kojoj se kaže kako NATO pruža podršku Bosni i Hercegovini u izgradnji i jačanju SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta sistema sigurnosti, te da Bosna i Hercegovina ima perspektive za izgradnju kvalitetnog SARS-COV-2 sigurnosnih mjera i menadžmenta u sistemu sigurnosti.

Ovim je okončano ovo istraživanje kojim se nastoji doprinijeti boljoj percepciji problematike koja je tretirana, a ovaj nastali rad da će biti svojevrstan uvod budućim istraživačima u glavne aspekte SARS-COV-2 sigurnosnih mjera u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

Knjige

1. Ajzenhamer, V., Rokvić, V. (2021). Kada publika postane sekuritizujući akter: Promena bezbednosne paradigme u vreme pandemije SARS-COV-2. Sociologija i prostor, Posebno izdanje, 59 (219): 55-87.
2. Borrell Fontelles, J. (2021). European Foreign Policy in Times of SARS-COV-2. Publication Office of the European Union. Luxembourg.
3. Božić, S. (2021). Interaction Ritual Chains and Sustainability of Lockdowns, Quarantines, "Social Distancing" and Isolation during the SARS-COV-2 Pandemic. Sociologija i prostor, Posebno izdanje, 59 (219): 13-34.
4. Hadžović D. Kržalić A. Kovačević A. (2013) Pregled stanja u oblasti policije u Bosni i Hercegovini, Centar za sigurnosne studije BiH,
5. Burki, T. (2020). China's successful control of SARS-COV-2, The Lancet, 20 (11): 12401241 (1. studenoga). Dostupno na: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S1473-3099%2820%2930800-8> (uvid 13. 2. 2021).
6. Central Committee of the Communist Party of China. (2016). The 13th Five-Year Plan for Economic and Social Development of the People's Republic of China (2016–2020). Dostupno na: https://www.un-page.org/files/public/china_five_year_plan.pdf (uvid 20. 10. 2020).
7. Department of Homeland Security. (2020). Homeland Threat Assessment, listopad.
8. Douglas, M. i sur. (2020). Mitigating the wider health effects of SARS-COV-2 pandemic response. BMJ, 2020;369:m1557 (objavljeno 27. travnja). DOI: 10.1136/bmj.m1557
9. Državni zbor. (2019). Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, br. 59/19. Dostupno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO124> (uvid 20. 10. 2020).
10. European Commission. (2020). 2020 Strategic Foresight Report – Charting the Course Towards a More Resilient Europe. Dostupno na:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/strategic_foresight_report_2020_1.pdf
(uvid 15. 10. 2020).

11. European External Action Service. (2020). EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narratives and Disinformation Around the SARS-COV-2/Coronavirus Pandemic (updated 2 – 22 April). EUvsDisinfo. Dostupno na: <https://euvsdisinfo.eu/eeasspecial-report-update-2-22-april/> (uvid 15. 10. 2020).
12. Europol. (2020a). SARS-COV-2 Sparks Upward Trend in Cybercrime. Press Release, 5.listopada. Dostupno na: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/covid19-sparks-upward-trend-in-cybercrime> (uvid 2. 11. 2020).
13. Europol. (2020b). Pandemic profiteering how criminals exploit the SARS-COV-2 crisis, March 2020. Dostupno na: file:///C:/Users/User/Downloads/pandemic_profiteering-how_criminals_exploit_the_SARS-COV-2_crisis.pdf (uvid 2. 11. 2020).
14. Europol. (2020c). Internet Organised Crime Threat Assessment 2020. Dostupno na: file:///C:/Users/User/Downloads/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf (uvid 2. 11. 2020).
15. Federal Reserve History. (2013). The Great Recession: December 2007–June 2009. Dostupno na: https://www.federalreservehistory.org/essays/great_recession_of_200709 (uvid 15. 10. 2020).
16. Gardini, G. L. (ur.). (2020). The World Before and After SARS-COV-2: Intellectual Reflections on Politics, Diplomacy and International Relations. European Institute of International Studies. Salamanca — Stockholm.
17. Hrvatski sabor. (2017). Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. Narodne novine, 73/2017.

